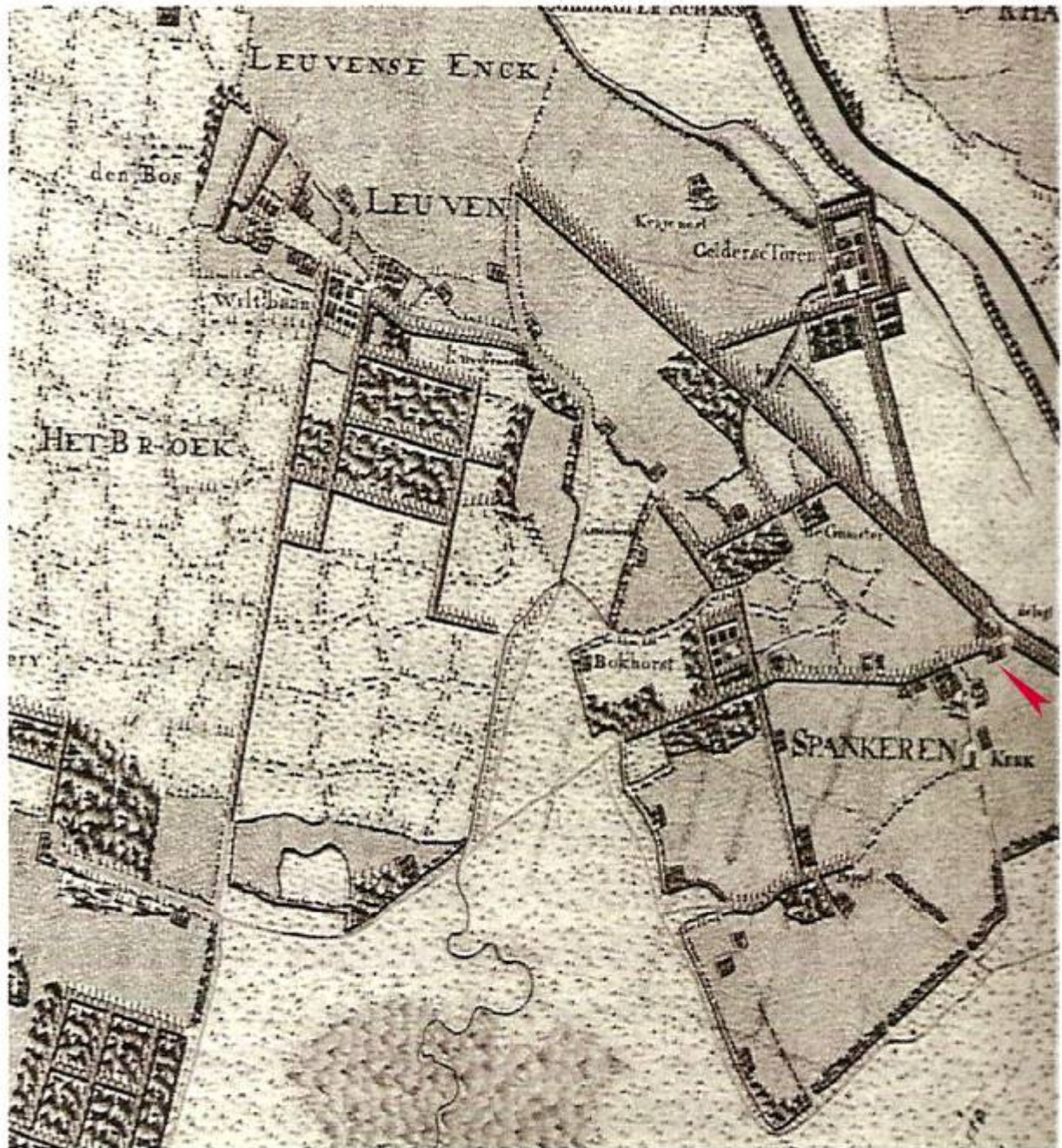

De rijke historie van “Het Grote Laar” te Spankeren 1300 - 2010

Fragment van de zgn. Hottinger atlas uit 1775, Hofstede De Groote Laar is door pijl aangegeven.

Inhoudsopgave

	Blz.
Voorwoord	<u>3</u>
Inleiding	<u>4</u>
Oudste vermelding 1300	<u>5</u>
Ridderlijke orde	<u>5</u>
Markeboeken	<u>5</u>
Pachtcedules 1450 – 1612	<u>7</u>
Rampjaar 1624	<u>9</u>
Prins van Oranje	<u>10</u>
Margescheid	<u>11</u>
1^e Kadastrale inmeting	<u>11</u>
mr. F.G.R.H van Lilaar (minister van Justitie 1868 - 1871)	<u>13</u>
1900 – heden	<u>14</u>
Overzicht eigenaren 1300 – 2010	<u>15</u>
Geraadpleegde Bronnen	<u>16</u>
Bijlage overzicht	<u>17</u>

Voorwoord

In 2003 kochten wij “Het Grote Laar”, sinds 1860 “Hofstede De Groote Laar geheten”. Nieuwsgierig naar de geschiedenis van onze “Hofstede”, gaven wij het Kadaster opdracht tot een historisch onderzoek. De toch wel zeer beperkte gegevens die dit opleverde, vroegen om nader onderzoek.

Op de jaarlijkse Spankerense markt, kwamen we hierover toevallig in gesprek met leden van *De Stichting Historisch Onderzoek Zuid-Oost Veluwezoom*. Hun belangstelling werd gewekt toen bleek dat “Hofstede De Groote Laar” voorkwam op een fragment van de Hottinger Atlas uit 1775. Deze kaart werd op dat moment toevallig tentoongesteld in hun kraam.

Het verslag van hun daaropvolgende onderzoek, dat met name door de heer A.T.G Elzebroek werd uitgevoerd, leidde tot het verbazingwekkende verslag dat nu voor u ligt. Wij zijn de heer A.T.G Elzebroek zeer dankbaar voor dit heldere en goed onderbouwde document.

Inleiding.

De boerderij ‘het grote Laar’ is gelegen aan de Bockhorstweg in Spankeren schuin tegenover herberg ‘de Luchte’. De boerderij kent een indrukwekkende geschiedenis die zeker teruggaat tot 1300. In ieder geval bestaat er vanaf ongeveer dat jaartal vrij veel documentatie.

De boerderijplaats is waarschijnlijk veel ouder. Volgens dr. D. Otten (1) zijn ‘Laar’-namen ontstaan in een parkachtig landschap. ‘Laar’ betekent ‘bosweide’ of ‘open plek in het bos’, of ook wel bos op moerassige grond. Dit wijst op het ontstaan van een boerderij op een open plek in een bosrijke omgeving. In Spankeren is een boerderij die ‘het Loo’ heet. ‘Laar’ en ‘Loo’ betekenen deels hetzelfde. Mogelijk zijn beide boerderijen ontstaan in dezelfde periode. Van ‘het Loo’ is bekend dat zij al in 1179 bestond.

Uit bodemonderzoek dat door RAAP Archeologisch Adviesbureau in 2006 in Spankeren is uitgevoerd, bleek het gebied een hoge tot zeer hoge archeologische waarde te hebben (2).

In grote delen van Spankeren is een plaggendeek gevonden. Dat is een grondlaag die ontstaan is door de akkers eeuwenlang te bemesten met heide- of grasplaggen. Het begin van de plaggenbemesting dateert van ongeveer 1000. Onder het plaggendeek is op veel plaatsen een nog oudere akkerlaag aangetroffen, dus akkers van meer dan 1000 jaar oud! Op grond van alle bodemvondsten heeft RAAP geconcludeerd dat het Spankerense gebied al vanaf de prehistorie permanent is bewoond. Dat geldt dan uiteraard ook voor de omgeving van ‘het grote Laar’. Het erf van de boerderij wordt in het onderzoek aangegeven als ‘archeologische vindplaats’. Dicht bij de boerderij is een stenen bijl gevonden uit het Neolithicum (4900 tot 2000 vóór Chr.). Eveneens dicht bij de boerderij, ten oosten van de Overweg tussen de kerk en de spoorweg, zijn paalsporen gevonden van een prehistorische boerderij.

In alle documenten tot ongeveer 1800 werd de boerderij ‘het Laar’ of het goed ‘het Laar’ genoemd, in de oudste stukken guet of ‘goet toe Laer’. Vanaf omstreeks 1800 werd ook vaak over ‘het Grote Laar’ gesproken.

In Spankeren en Leuvenheim is of was er een aantal boerderijen of huizen met de toevoeging ‘Grote’ of ‘Kleine’, bijvoorbeeld ‘Grote Bockhorst’ (nu de ‘Bockhorst’ in Spankeren) en ‘Kleine Bockhorst’ (nu ‘de Assenbeek’ in Leuvenheim), ‘Grote Loo’ (nu ‘de Peppel’) en ‘Kleine Loo’ (nu ‘het Loo’), beide in Spankeren en ‘Groot Werveldijk’ en ‘Klein Werveldijk’ in Leuvenheim.

De ‘Kleine’-varianten zijn vaak afsplitsingen van de gelijknamige ‘Grote’-varianten en dus ook jonger en zoals de naam al aangeeft ook kleiner. Dat was vaak het gevolg van de verdeling van nalatenschappen. Of het gebruik van de naam ‘het Grote Laar’ ook het gevolg is van een afsplitsing is twijfelachtig. Alle andere ‘Grote’ en ‘Kleine’ varianten zijn terug te vinden, ofwel ze bestaan nog, of ze worden herhaalde malen in documenten genoemd. Er is echter geen enkel bewijs te vinden dat ‘het Kleine Laar’ heeft bestaan.

De naam ‘het Grote Laar’ werd gebruikt vanaf ongeveer 1850. Het goed was toen op zijn hoogtepunt wat omvang betreft. In grootte was er een enorm verschil met het oorspronkelijke ‘guet toe Laer’. Dit wilde men waarschijnlijk benadrukken door ‘Grote’ aan de naam toe te voegen. Het gaf ook meer status en plaatste het goed destijds op het niveau van ‘de Grote Bockhorst’.

De indrukwekkende geschiedenis van ‘het grote Laar’, zal hierna in een doorlopend verhaal en zo veel mogelijk chronologische worden verteld. Tenslotte worden de bijzondere bijlagen middels een overzicht toegankelijk gemaakt.

Maart 2010, A.T.G. Elzebroek. Redactie ©: Familie van Dijke.

Oudste vermelding 1300

Mogelijk de oudste bron met de vermelding van ‘het Laar’ is een rekening van opgebrachte bedes (soort belasting) door de bewoners van de Veluwe in het eerste kwart van de 14^e eeuw (3) ([bijlage 1](#)). Deze belasting werd ook wel ‘herfstbede’ genoemd, omdat zij in oktober of november moest worden opgebracht. Een van de betalers was ‘*guet to Laer*’ dat onder ‘*Dyren*’ ressorteerde. Dit betekent dat ‘het Laar’ ergens tussen 1300 en 1325 een pachtboerderij was van de commanderie te Dieren, de latere ‘Hof te Dieren’.

Ridderlijke orde

De commanderie viel tot 1420 onder wat officieel heette de Balije van Koblenz van de Ridderlijke Duitse Orde, van 1420 tot 1434 onder Biesen en van 1434 tot 1648 onder de Balije van Utrecht. De geschiedenis van deze orde begint in de tijd van de derde kruistocht naar het Heilige Land. Zij werd door Duitsers gesticht, in de eerste plaats om gewonde Duitse kruisvaarders te kunnen verzorgen. Later werd de taak van de orde uitgebreid met het bieden van bescherming aan pelgrims en kruisvaarders en het heroveren van heilige plaatsen. De orde bestond uit priesterbroeders en ridderbroeders; de eersten waren er voor de geestelijke en lichamelijke verzorging en de tweeden voor de militaire taken. Vergelijkbaar met kloosterlingen moesten de broeders de geloften van gehoorzaamheid, armoede en kuisheid afleggen. Al tijdens maar vooral na de kruistochten hebben de commanderieën zich verspreid over een groot deel van Europa. Dit gebied was verdeeld in kleinere eenheden die ‘Balijen’ werden genoemd. Aan het hoofd van een commanderie stond de commandeur. In de loop der eeuwen hebben commanderieën veel onroerend goed geschonken gekregen. Bij de reformatie is de Duitse Orde overgegaan tot het protestantisme. De commandeur van de commanderie in Dieren had als extra taak het ‘*markrichterschap*’ van de mark van Dieren, Spankeren en Soeren (4).

Markeboeken

Een mark was een vereniging van personen die gedurende lange tijd, gezamenlijk, gronden in onverdeeld eigendom bezaten. Die gronden zelf werden ook als mark (of gemeente) aangeduid. Zo bestond er vanaf de 14^e eeuw de mark van Spankeren en Soeren. Aan het hoofd van de mark stond de ‘*markrichter*’. In het ‘*Markenboek van Spankeren ende Soeren*’ (dit boek bevindt zich in het Gelders archief te Arnhem), waarin verslagen zijn opgenomen van de markenvergaderingen vanaf 1472 tot 1753, werd aan het begin een lijst gegeven van de 52 gerechtigden (geërfd) in de mark. Gerechtigd of geërfd zijn betekende dat men een boerderij, oftewel een erf of goed had in de mark. Dat verschafte het recht op gebruik van de markegronden. Deze lijst ([bijlage 2](#)) is weliswaar niet gedateerd, maar er is aanleiding om te veronderstellen dat deze lijst van vóór 1339 is. In de lijst is namelijk opgenomen ‘*des greven guet toe Loe*’ ofwel het goed van de graaf ‘het Loo’ (dit goed stond waarschijnlijk op de plaats waar nu de boerderij ‘de Peppel’ ligt aan de Kerkweg in Spankeren). Het betrof hier de graaf van Gelre. De laatste graaf van Gelre was Reinoud II, bijgenaamd ‘de Zwarte’. Hij was in 1326 graaf geworden en in 1339 verheven tot hertog. Door het gebruik van de titel ‘graaf’, ligt het voor de hand te veronderstellen dat de lijst vóór 1339 werd samengesteld. Er is nog een andere bron die in deze richting wijst en dat is de eerdergenoemde rekening van opgebrachte bedes. Zowel op deze rekening als op de markelijst van gerechtigden komt een aantal dezelfde namen voor zoals ‘*Ode van Loe*’ en ‘*Henrick van Myddachten*’, daarnaast

werd ook in de rekening de graaf van Gelre (verschillende malen) vermeld. Dit maakt het aannemelijk dat de markelijst der gerechtigden en de rekening van opgebrachte bedes in ongeveer dezelfde periode zijn ontstaan en wel vóór 1339.

Boven de markelijst der gerechtigden staat: *‘Dit sijn deijlingen in Suere marken alsoo als malck sijn loth ontvangen sall’* (dit zijn de aandelen in de Soerer mark zodat ieder zijn deel zal ontvangen). Het recht van de gerechtigden werd uitgedrukt in een aantal *‘schaeren’* (scharen). Eén *‘schaer’* is de oppervlakte begroeide grond (gras of heide) die nodig was om één volwassen rund, of een equivalent daarvan in schapen of andere dieren, van voldoende voedsel te kunnen voorzien.

Als één van de gerechtigden werd genoemd *‘t guet toe Laer’* in Spankeren. Het recht van de boerderij was omstreeks 1339 vier *‘schaeren’*. De boerderij had dus het recht om vier volwassen runderen op markegrond, waarschijnlijk in het ‘Soerense Broek’ te laten grazen. Het recht op scharen was een uitvloeisel van het al bestaande bezit; iemand die veel grond bezat had ook recht op veel scharen. Het aantal van vier scharen was verreweg het meest voorkomende aantal op de lijst. Een enkele maal was het meer, maar dan betrof het bijvoorbeeld het recht van de heer van ‘Middachten’ of *‘des greven guet toe Loe’*. (de hoeve van de graaf ‘het Loo’ in Spankeren). Soms was het minder, met twee schaar als laagste. *‘t guet toe Laer’* was dus vóór 1339 niet groot of klein, maar van gemiddelde omvang, vergelijkbaar met andere boerderijen in Spankeren zoals *‘t guet to Putseler’* (nu *‘t Asselder’*, Beukenlaan 4) en *‘t guet ten Holte’* (nu ‘Burgershoeve’, Bockhorstweg 8). Dat ‘het Laar’ op de lijst van omstreeks 1339 voorkomt geeft aan dat de boerderij minstens bijna 700 jaar heeft bestaan. Dat wordt nog eens bevestigd door een document (5) dat zich in het archief van de Balije van Utrecht bevindt. Dit document is in 1357 opgesteld door Wolter van Roderloe en handelt over het recht op de *‘campe ten Lare’* in de kerspel Brummen. *‘Campe’* betenent ‘akker’. Verderop in deze beschrijving zal duidelijk worden dat ‘het Laar’ akkers bezat in Leuvenheim (kerspel Brummen) en dat er sprake was van een akker genaamd *‘Laeracker’* die het bezit was van ‘het Laar’.

Het eerdergenoemde markeboek bevat nog een tweede lijst (bijlage 6) van gerechtigden met hun aandelen in de mark. Ditmaal is de lijst wel gedateerd *‘den 4^e Martij anno 1568’*. Deze lijst is opgedeeld in drie kolommen. De linker kolom bestaat uit dezelfde namen van landgoederen, geërfden en erven die ook op de lijst van vóór 1339 voorkomen. In de middelste kolom worden de scharen vermeld waarop de geërfden recht hadden. In de derde en rechter kolom staan de namen van de geërfden uit 1568. De informatie die de linker en middelste kolom geven is gelijk aan die van de oudere lijst, alleen de meeste namen in de rechterkolom zijn nieuw. Het lijkt alsof de oudere lijst in 1568 is gebruikt om de nieuwe vast te stellen.

Op de lijst van 1568 zijn de geërfden opgedeeld in 10 groepen. Iedere groep heeft recht op 24 scharen in de mark. 24 scharen samen worden een *‘lot’* (aandeel in het land) genoemd. Boven iedere groep is de naam geplaatst van degene die het *‘lot’* kreeg toebedeeld en die waarschijnlijk verantwoordelijk was voor de verdeling en gebruik van de scharen binnen de groep. Deze persoon was soms eigenaar of leenman van de onder hem geplaatste erven, soms was het ook een uit eigen groep afkomstige, vaak aanzienlijke, medegeërfde.

‘t guet toe Laer’ is op deze lijst ingedeeld bij de groep van de commanderie in Dieren. De boerderij was dus nog altijd een pachtboerderij van de commanderie. Achter de naam van de boerderij wordt nog vermeld: *‘Jan Noirdincks scholt’*. Jan Noirdincks, die schout was in Brummen, had kennelijk wat te maken met ‘het Laar’, maar wat dat was is niet duidelijk.

Pachtcedules 1450 - 1612

De commanderie werd in 1648 verkocht aan stadhouder Willem II en werd toen 'de Hof te Dieren' of 'Huis te Dieren'. Een deel van het archief van de commanderie is overgedragen aan Willem II. Dat waren vooral stukken betreffende pachtboerderijen. Deze stukken werden opgenomen in het archief van de Nassause Domeinraad en worden nu bewaard in het Nationaal Archief in Den Haag.

In dit archief bevindt zich een gerechtelijk stuk uit 1450 betreffende een roggerente uit het 'goet te Laer'. Daarnaast zijn er zes 'pachtcedules (pachtcontracten) van 't guet toe Laer' uit de periode 1547 tot en met 1603.

1450 'Copie vant goet te Laer van de roggerente' (6) ([bijlage 3](#)).

Garselis vande Gruythuse getuigt in deze 'open brieve' dat voor het gerecht zijn verschenen Wilhem Noirdinch en zijn vrouw Menta. Zij verklaren dat zij met commandeur Wolter Gruyter waren overeengekomen dat zij jaarlijks uit 'het Laar' de erfelijke jaarrente van zes malder (één malder was ongeveer 137 liter) rogge moesten leveren aan de commanderie in Dieren. Dat diende te gebeuren op 'sunte Martyns dag' (Sint Maarten) 11 november. De tekst van het stuk geeft tevens aan dat 'het Laar' een leengoed was dat door de landsheer in leen gegeven was aan de commanderie in Dieren.

De naam van de familie Noirdinch (of Noirdincks, Noordings) komt drie maal voor in verband met 'het Laar'. In 1450 bezat zij minstens een roggerente in de boerderij. In 1568 werd de naam vermeld bij 'het Laar' op de lijst van geërfden van de mark. In 1612 bezat 'joffr Anna Noordings' 'het Laar'. Deze familie is dus minstens 162 jaar op een of andere wijze betrokken bij het goed.

1547 'Pacht cedula t goit the Lair' (7) ([bijlage 4](#)) gelegen in het kerspel Spankeren bij de kerk. De verpachter was de commandeur Johan van Honnepell van den Empel en de pachter was Johan Stevenss. Naast algemene bepalingen die ook in de andere contracten voorkomen, is in dit contract opgenomen dat de commandeur 't groff holt en 't ijserwerck' zal leveren voor reparaties aan gebouwen. Een opvallende bepaling is de verplichting 'alle jaer vyff off sess appel ende peerstemmen poten'. Johan Stevenss moest dus jaarlijks vijf of zes appel- of perenbomen planten. Hij moest waarschijnlijk fruit aan de commanderie leveren. Om de continuïteit te garanderen moesten ieder jaar jonge fruitboompjes bij worden geplant.

1566 'PachtCedula van t guet toe Laer ende een Spangerssen wert' (8) ([bijlage 5](#)) gelegen in de kerspel Spankeren bij de kerk, pachtduur zes jaren. In dit contract wordt voor het eerst aangegeven dat een deel van de Spankerense uiterwaarden bij het goed hoort. Het is een stuk weiland tegenover 'het Laar'. In het Archief van Ridderlijke Duitsche Orde, de Balijs van Utrecht bevindt zich een schets (9) ([bijlage 10](#)) van ongeveer hetzelfde deel van de uiterwaarden. In de schets worden twee percelen aangegeven: C een 'Rijsweerd', dit perceel was dicht bij de IJssel voor een deel ingeplant met wilgen of elzen. Dit komt overeen met bepalingen uit de volgende 'pachtcedule'. Het tweede perceel met de letter D wordt aangeduid als 't Weijcamphe', dat is weiland. Direct naast perceel C ligt een krib in de IJssel. De krib was het eigendom van jonker van Delen, want op de schets is geschreven: 'Jonker Deelens cribb'. Welke jonker van Delen wordt niet aangegeven. Herman van Delen heeft vanaf ongeveer 1595 tot 1624 'de Gelderse Toren' met uiterwaarden in eigendom gehad, zijn zoon Karel van 1624 tot 1654. Na 1654 ging het bezit over op Wilt van Broeckhuysen. De schets moet dus gemaakt zijn tussen 1595 en 1654. Volgens de 'PachtCedula' was de verpachter de commandeur Franz van Loo, de pachter was Otto Roecks.

1569 '*Pachtcedule van t guet toe Laer*' (10) ([bijlage 7](#)) gelegen bij de kerk van Spankeren, pachtduur zes jaren. Om onduidelijke reden is het contract van 1566 opgebroken. In 1569 zijn er wel veel meer bepalingen opgenomen. Nieuw zijn de bepalingen die te maken hebben met het beheer van de waard. Het betreft het verzamelen en planten van wilgen- of elzentwijgen om een rijswaard aan te leggen. De bedoeling was om dicht bij de rivier een bosje aan te leggen om aanspoelend slib vast te houden en wegspoelen van grond te voorkomen. Dat was een vorm van landaanwinst. De verpachter was de commandeur Franz van Loo, de pachter was Otto Roecks, de pachtduur was wederom zes jaren.

1570 '*Pachtcedule van t guet toe Laer und synen ingehoerigen weide und seilant*' (11) ([bijlage 8](#)) (pachtcontract van het goed 'het Laer' met de bijbehorende weide en akkers). Ook nu is het pachtcontract van 1569 opgebroken en werd er een nieuw pachtcontract gemaakt. Het nieuwe contract bevat een veel nauwkeuriger beschrijving van de percelen met de begrenzingen, die bij het goed horen. Mogelijk zijn in 1570 een of meer percelen aan het goed toegevoegd. De verpachter was ook nu weer de commandeur Franz van Loo en de pachter was Otto Roecks. In deze cedula wordt een aantal veldnamen van de verpachte percelen genoemd: '*Hondsbreide*', '*Laeracker*', '*Luggenkamp*', '*die Lange Garde*', '*die Brummelshegge*', '*Dwarsacker*', '*Kalckstucksken*', '*Stroe landt*' en '*Huisacker*'. Deze percelen lagen uiteraard allemaal op het grondgebied van het '*guet toe Laer*'. Van enkele percelen is de situering bekend, van de meeste percelen is dat moeilijk vast te stellen ondanks de summiere beschrijvingen daarvan in de cedula.

1597 '*pachtcedule het goet te Laer*' (12) ([bijlage 9](#)) met alles wat daartoe behoort, gelegen bij de kerk van Spankeren met nog een weide of een waard die in het voorgaande jaar door Henrick Fermens werd gebruikt.

Hierbij hoort nog een stukje weiland dat eigendom was van de pastorie. De verpachter was Jacob Taets van Amerongen landscommandeur van de Balije in Utrecht en commandeur van de commanderie in Dieren. De pachter was Arndt Thoniss.

1603 '*Pachtcedule van Arndts Toniss toe Spankeren van t goedt Laeres*' (13) ([bijlage 11](#)). De commandeur Jacob Taets van Amerongen verpachtte zijn erf en goed genaamd '*idt Laer*', gelegen bij de kerk in Spankeren, aan Arndt Toniss. Verpacht werd het goed met alle toebehooren, daarbij nog een weide of waard bij de IJssel gelegen. Voorts een stukje weiland dat toebehoorde aan de pastorie te Spankeren. Dit stukje weiland mocht alleen worden beweid, het mocht niet gehooïd en niet geploegd en bezaaid worden.

In de '*pachtcedules*' ging het nauwelijks over de rechten van de pachter, maar vooral over de plichten. Zij werden afgesloten voor een periode van zes jaren. De pacht ging steeds in op Sint Maarten, 11 november. Naast het betalen van pachtgeld moest ook een deel van de productie van de boerderij worden geleverd aan de commanderie. Dit varieerde van een tiende deel of '*die darde garve*' (de derde korenschoof), in feite een derde deel, tot soms zelfs de helft. De geoogste gewassen die de commanderie toekwamen moesten door de pachter in een berg of mijt worden opgeslagen. Er waren weliswaar verschillende gewassen maar er werd toch hoofdzakelijk rogge verbouwd. Wat verbouwd moest worden werd vaak bepaald door de commandeur. Dat de grond moest worden bemest met plaggenmest werd eveneens voorgeschreven.

Als in de winter de opgeslagen rogge moest worden gedorst, dan zorgde de commandeur voor de dorsers waarvoor hij het arbeidsloon betaalde, maar de pachter moest hen kost en eventueel inwoning verschaffen.

De pachter diende er voor te zorgen dat het huis, de berg en de schaapskooi '*dackdicht und wantdicht*' waren, er mochten geen gaten in daken en muren zitten. Moesten er toch reparaties

worden verricht, dan kon de pachter daarvoor de benodigde arbeiders inhuren. Het arbeidsloon werd door de commandeur betaald, de pachter moest de kost betalen.

De pachter moest ook jaarlijks verschillende vetgemeste dieren leveren aan de keuken van de commanderie. Niet alle *'pachtcedules'* schrijven wat dit betreft hetzelfde voor maar het kon zijn: een driejarige vette os, vier tot acht paar kippen, twee ongeplukte ganzen en een tweejarige hamel (gecastreerde ram). In de winter moest de pachter een hond, of zeven hamels, of een koe van de commanderie onderhouden.

Dicht bij 'het Laar' lag een elzenbosje dat tot het goed behoorde. De pachter mocht daarvan alleen het hout kappen dat nodig was voor de omheiningen. Deze moesten goed worden onderhouden om schade aan bomen en gewassen door loslopend vee te voorkomen.

Eens per jaar kon de pachter opgedragen worden om een vracht goederen van de commanderie in Dieren naar Arnhem te brengen.

Een vaste verplichting die op 'het Laar' rustte was de betaling van acht groten (een groot is een halve stuiver) konijnengeld aan de jachtopziener. Deze betaling was niet jaarlijks maar alleen in schrikkeljaren. Waarschijnlijk was dit een beloning voor de jachtopziener voor het beteugelen van de konijnenpopulatie, dit om te grote schade aan gewassen te voorkomen.

In vrijwel alle *'pachtcedules'* was een passage opgenomen die handelde over twee van de vier akkers van 'het Laar' die in de mark van Leuvenheim lagen. De veldnamen van deze akkers waren *'smoerlant'* en *'hoemaet'*. Van deze akkers was de pachter van 'het Laar' tienden verschuldigd aan de geërfden van Leuvenheim.

Blijkens een pachtcontract uit 1612 heeft Anna Noordings, weduwe van Johan Berner, tussen 1603 en 1612 'het Laar' in eigendom verworven (14) ([bijlage 12](#)). Op de omslag van dit contract was geschreven: *'Huur cedula van percelen lants toecomende joffr Anna Noordighen uyt haer goet ten Laer'*. De percelen lagen op de Dierense enk en werden verpacht aan commandeur Muilert van de commanderie in Dieren. De pacht ging in op de aankomende Sint Maartensdag, dat was 11 november 1612. De pachtduur was negen jaren. Kort daarna zou de vrede in Spankeren ernstig worden verstoord.

Rampjaar 1624

1624 was een rampjaar voor de regio. Het was in de tijd van de tachtigjarige oorlog. Spaanse troepen trokken onder bevel van graaf Hendrik van den Berg plunderend, verkrachtend en moordend van de Graafschap naar de Veluwe. De verschrikkingen werden destijds door de Zutphense predikant Baudartius verteld in zijn *'Veelaus (Veluws) Vastel-Avond-Spel ofte cort verhael van den alarm die op Vastel-avond in de Veelau gheweest is'* (15). In Spankeren werden toen op twee na alle huizen en de kerk in brand gestoken. Baudartius zei onder andere over graaf van den Berg en zijn troepen: *'hy heeft de kercke te Spankeren, ende alle de huysen aldaer afghebrandt, behalve twee, sy hebben daer oock eenen water-meulen afghebrandt.'* De watermolen stond bij 'de Bockhorst'. Ongetwijfeld is toen ook 'het Laar' afgebrand, want de troepen moeten deze boerderij zijn gepasseerd op weg naar de watermolen bij 'de Bockhorst'. Mogelijk zit in het archief van de commanderie van Dieren daarvan wel het bewijs. Dat kan het document zijn met de aanhef *'Opschrift Memorie vant thuys tot Spankeren, anno 1624'* (16) ([bijlage 13](#)). De inhoud is kort samengevat dat de meester timmerman Rijck Willemsen uit Dieren zich verplichtte om voor Jan Hendricksen te Spankeren een huis te bouwen. De commandeur van de commanderie te Dieren zou de bouwmaterialen leveren. Gezien het jaartal ging het vrijwel zeker om de vervanging van een afgebrand huis en wel een huis van de commanderie. In Spankeren bezat de commanderie in

1624 waarschijnlijk slechts één boerderij, dat was 'het Laar'. Jan Hendricksen lijkt dus in 1624 pachter te zijn geweest van deze boerderij.

Voor de volledigheid moet hier nog worden vermeld dat de commanderie in 1392 in het bezit was van het '*guet tot Weersel*', gelegen in het kerspel Spankeren. Waar dit goed precies heeft gelegen is niet bekend, maar wel ergens in het kerspel dat Spankeren, Dieren, de Fraterwaard en Laag Soeren omvatte. In het archief van de commanderie zitten echter geen pachtcontracten van het '*guet tot Weersel*'. Mogelijk bestond dit goed alleen uit een bepaalde oppervlakte grond.

Prins van Oranje

Tussen 1612 en 1648 moet 'het Laar' weer in het bezit zijn gekomen van de commanderie, want in dat laatste jaar kocht stadhouder Willem II de commanderie inclusief 'het Laar'. Hij wilde van de commanderie een jachthuis maken: 'de Hof te Dieren'. In Dieren en Ellecom kocht hij veel grond voor de aanleg van een wildbaan. Hij heeft niet lang mogen genieten van zijn bezittingen in Spankeren, Dieren en Ellecom, want hij stierf al in 1650. In datzelfde jaar werd zijn zoon geboren, de latere stadhouder-koning Willem III. Hij erfde 'de Hof te Dieren'. Het grondgebied van 'het Laar' lag niet gunstig ten opzichte van 'de Hof te Dieren'.

Het grensde niet direct aan het jachtgebied. Dat is waarschijnlijk de reden waarom er in 1658 een zogenaamde '*erfwissel*' heeft plaatsgevonden (een '*erfwissel*' is een ruil van onroerend goed). Van deze ruil is door de geërfden van de Veluwezoom Gerrit Everwijn en Jacob Kempinck een acte opgemaakt (17) ([bijlage 14](#)). Uit deze acte en ook uit andere documenten kon het volgende worden opgemaakt: het '*goet Laer in Spankeren gelegen*' was het erfelijk bezit van '*Willem Hendrick bij der gratien Godes prince van Orange*'. Dicht bij 'de Hof te Dieren' lag '*het Verengut*' dat met alles wat daartoe behoorde door het vorstendom Gelre in leen was gegeven aan Frederick Haeck. In 1658 is ten behoeve van de prins van Oranje 'het Laar' geruild met 'het Verengoed'. De acte werd ondertekend door onder andere Frederick Haeck, Wendela Haeck en haar zoon Johan Beuckevoort. Wendela Haeck was de weduwe van Adriaan Beuckevoort, die Burgemeester was van Doesburg. Na Frederick en Wendela Haeck volgden nog enkele generaties Haeck als eigenaressen van 'het Laar'.

In het archief van de Nassausse Domeinraad, dat zich in het Nationaal Archief in Den Haag bevindt, ligt een kaart (inv.VTH 4105) uit 1713. Hierop werden de bezittingen van 'de Hof te Dieren' ingetekend. De kaart is gemaakt door Berend Elshof en omvat bezittingen in Ellecom, Dieren en Spankeren. De kaart is in een redelijke staat behalve het grootste deel met de Spankerense bezittingen. In dat deel ontbreken stukken en is er sprake van veel vochtschade. Toch is op de kaart met enige moeite te zien dat rondom de T-splitsing, die wordt gevormd door de Bockhorstweg en de huidige Zutphensestraatweg, drie gebouwen staan. De gebouwen zijn summier weergegeven. Bij de eerste twee gebouwen is geschreven: '*Peters Guet*', dat is nu 'het Grote Laar' en '*Herberg op de Lucht Dieren*', dat is uiteraard 'de Luchte'. De gebouwen staan respectievelijk ten westen en ten oosten van het begin van de Bockhorstweg. Het derde gebouw staat aan de rand van de uiterwaarden, op de plek waar later het tolhuis zou worden gebouwd. Hierbij is geschreven '*Cloister Guet*'. De '*Peters*' van het '*Peters Guet*' was ongetwijfeld een pachter van 'het Laar'.

In opdracht van Wilt Gerrit Jan baron van Broeckhuysen werd in 1718 door I. van den Heuvel een kaart gemaakt van het landgoed 'de Gelderse Toren'. Op de kaart is te zien dat tussen de bezittingen van de baron in de uiterwaarden tegenover 'het Laar' een perceel ligt, waarbij geschreven staat '*De Heer Haeck*' (21). Dit toont aan dat de familie Haeck in 1718 nog steeds eigenaresse was van 'het Laar'. Dat zou in 1758 veranderen.

Margescheid

In het archief van 'het Huis ter Horst' in Loenen bevindt zich een '*magescheid*' (akte van boedelscheiding) van het echtpaar Reinirus Canisius Haeck en Joanna Megteld Moliard, die hun totale bezit vermaakten aan hun twee dochters (20) ([bijlage 15](#)). De familie Haeck was erg rijk, in het '*magescheid*' werden dan ook als hun bezittingen vele tientallen erven, landerijen en obligaties vermeld. De familie woonde op de havezathe Luijnhorst in Didam. Tot hun bezittingen behoorde onder andere '*Een goed en erve 't Laer in Spankeren met 't geene daer onder sorteert*'. De waarde van 'het Laar' werd geschat op f8420,--, dat was voor die tijd een groot bedrag. Uit dezelfde bezittingen kan als vergelijking dienen het landgoed 'Oud Kell' in Angerlo, waarvan de waarde werd vastgesteld op f6048,--. 'Oud Kell' bestaat nu nog als boerderij. De gemiddelde boerderij in het '*magescheid*' had een waarde van ongeveer f1400,-. Hieruit blijkt wel dat in 1758 tot 'het Laar' vele landerijen moeten hebben behoord, misschien kon destijds al wel gesproken worden van het landgoed 'het Laar'.

Eén van de dochters Maria Lucia Haeck erfde uit de familiebezittingen voor een totaal bedrag van f61179,--, waaronder 'het Laar'. Zij was gehuwd met Johan Reinier Beuckevoort, een nazaat van de eerder genoemde familie Beuckevoort. Zo kwam 'het Laar' in 1758 in het bezit van deze familie. Waarschijnlijk hun zoon, een zekere R. Beuckevoort uit Doesburg, bezocht op 9 september 1778 de marktevergadering in de Spankerense kerk. Volgens de notulen van deze vergadering was hij aanwezig '*wegens het goed Laar*'. Dit toont aan dat hij de eigenaar was van het goed.

Uit rekeningen van de mark is gebleken dat R. Beuckevoort grond kocht van de mark om 'het Laar' te vergroten.

In 1818 bezocht H. Evers de marktevergadering namens R. Beuckevoort, maar ook voor zichzelf. Alleen zij die gerechtigd waren in de mark, dat wil zeggen in het bezit waren van een erf, mochten de marktevergaderingen bezoeken. H. Evers had dus een erf of boerderij, mogelijk was hij pachter van 'het Laar'.

In 1819 kocht Beuckevoort 2658 roeden (ongeveer 4 hectare) heidegrond van de mark voor 132 gulden.

1^e Kadastrale inmeting

De eerste keer dat in Spankeren de percelen nauwkeurig werden ingemeten en opgetekend was ten behoeve van de kadasterkaart Dieren van 1832 (18) ([bijlagen 17 en 18](#)). Bij de kaart hoorde een lijst van de genummerde percelen met oppervlaktes, de vorm van gebruik en de namen van de eigenaren. De eigenaar van 'het Laar' (of 'het Grote Laar') was toen de heer Joseph Servatius Godfried, kapitein van de 13^e afdeling in Arnhem. Hij woonde in Doesburg en was getrouwd met Anna G.M.A. Bueckevoort. Het ligt voor de hand te veronderstellen dat hij via zijn vrouw in het bezit was gekomen van 'het Grote Laar'.

Godfried bezat grond in Spankeren, Dieren en Leuvenheim. Op de Spankerense enk (sectie D) bezat hij 21 percelen: nrs. 120 t/m 125, 127, 138, 141 t/m 143, 145, 147, 149, 152 t/m 155, 157, 169 en 170. Dit waren hoofdzakelijk akkers, maar ook akkermaalshout, een tuin en een boomgaard. Op perceel 21 stond een boerderij met schuren. De totale oppervlakte van deze 21 percelen was bijna 18 hectare.

Op het Nieuweland (sectie C, Dierense hoogte) bezat Godfried vijf percelen: nrs. 122 t/m 126. Deze percelen bestonden voornamelijk uit heidevelden met een aantal opgaande bomen. Op

perceel 122 stond een schaapskooi. De totale oppervlakte van deze vijf percelen was ruim 4 hectare.

Op de Dierense enk (sectie D) bestond het bezit uit zes percelen: nrs. 171, 175, 176, 199, 201 en 208, vier akkers en twee percelen met akkermaalshout. De totale oppervlakte van deze zes percelen was ruim 5 hectare.

Het bezit in de Spankerense weilanden, dit zijn de Spankerense uiterwaarden (sectie D), bestond uit de weilanden nrs. 235 en 236 en een rij opgaande bomen langs wat nu de Zutphensestraatweg heet (nr. 234). De weilanden zullen later 'Stapelbroeks weiden' worden genoemd. De totale oppervlakte van deze drie percelen was ongeveer 6 hectare.

Tenslotte bezat Godfried nog vier bouwlandpercelen op de Leuvenheimse enk (Brummen, sectie H) en wel de nrs 291, 452, 453 en 484, met een totale oppervlakte van bijna 2 hectare. Het totale bezit kwam hiermee op één boerderij met schuren, een schaapskooi en ruim 35 hectare land. Behalve de akkers op de Leuvenheimse enk lagen de meeste percelen enigszins verspreid in het gebied dat nu begrensd wordt door de Zutphensestraatweg, Bockhorstweg en Dorpsweg in Spankeren en de Burgemeester de Bruinstraat, Molenweg en Spankerenseweg in Dieren. Daarnaast de weilanden in de uiterwaarden die globaal tegenover 'het Grote Laar' lagen.

Op het bijgaande fragment van de toen definitieve kadasterkaart van de gemeente Dieren (1832), (19) ([bijlage 19](#)), is nauwkeurig te zien welke percelen bij 'het Grote Laar' hoorden (de percelen in Leuvenheim zijn niet weergegeven omdat die in een andere gemeente liggen). In die tijd kon dit in deze regio een groot bezit worden genoemd. Hoe Godfried aan dit bezit is gekomen is niet helemaal te achterhalen. Zijn schoonvader had grond van de mark gekocht. Ongetwijfeld heeft Godfried ook grond bijgekocht, maar daarvan ontbreken de schriftelijke bewijzen.

Omstreeks 1848 werd besloten om de gecombineerde mark van Dieren, Ellecom, Spankeren en Laag Soeren op te heffen. Deze mark bezat toen ongeveer 1400 ha. De grond werd verdeeld of verkocht aan de geërfden. Als maatstaven voor de verdeling golden: 1. het bezit van een woonhuis in de mark; 2. de oppervlakte van de grond die men in de mark bezat; en 3. of men het recht van schapendrift had. Op grond van die maatstaven mag worden aangenomen dat de eigenaar van 'het Grote Laar' een aanzienlijke oppervlakte grond kreeg toebedeeld. Er bestaat een lijst in het archief van de mark met alle namen van de personen die grond kregen toegewezen. In totaal werd van de 1400 hectare markegrond globaal 1250 hectare verdeeld of verkocht. De rest is waarschijnlijk gebruikt voor het verplichte aanleggen van sloten, wegen e.d. De meeste mensen hebben bij de verdeling 1-4 hectare grond kunnen verwerven, een klein groepje personen meer tot veel meer. De baron van Rhemen van 'de Gelderse Toren' 91 hectare; generaal van Hooff van 'de Bockhorst' 72 hectare; gravin van Wassenaar van 'de Hof te Dieren' 272 hectare; graaf en gravin van Rheden ('Middachten') 62 hectare; S. Hupkes 57 hectare; de heer Bronkhuijzen uit Laag Soeren 287 hectare; een zekere 'Godfroy' 32 hectare; en de heer Bouricius 50 hectare.

Met uitzondering van de op één na laatste persoon zijn alle namen bekend. De naam 'Godfroy' is echter het Franse equivalent van de Nederlandse naam 'Godfried'. Het is dus logisch te veronderstellen dat met beide namen één en dezelfde persoon werd bedoeld. De eigenaar van 'het Grote Laar' heeft omstreeks die tijd nog meer markegronden verworven, misschien door aankoop van anderen. Dat bleek namelijk bij de verkoop van het totale goed in 1871. Tot het bezit behoorden toen onder andere percelen oorspronkelijke markegronden met een totale oppervlakte van globaal 55 hectare. Dat is 17 hectare meer dan hem bij de verdeling werd toegewezen.

Het lijkt er dus op dat het totale bezit 'het Grote Laar' omstreeks 1850 is uitgebreid tot ruim 90 hectare. Dit was destijds veel te groot voor één boerderij. Er was eerder sprake van een landgoed. Qua grootte kwam dat enigszins overeen met het landgoed 'de Bockhorst'.

mr. F.G.R.H van Lilaar (minister van Justitie 1868 - 1871)

In 1871 werd 'het Grote Laar' verkocht. De opdracht kwam van mr. F.G.R.H van Lilaar, oud-minister van justitie, wonende te 's-Gravenhage ([bijlage 20](#)). Hij deed de opdracht namens zichzelf en zijn twee zusters: G.B.M.H. van Lilaar en M.F.W.H. van Lilaar. Zij waren de kinderen van het echtpaar Theodorus J. van Lilaar en van Frederika J.H. Beuckevoort. Zij erfden in 1869 'het Grote Laar' met alle gronden van hun tante, de weduwe A.G.M.A. Godfried-Beuckevoort. J.S. Godfried (of Godfroy) was in 1861 in Doesburg overleden. Uit de akte van scheiding en deling van 1869 (19) bleek de totale oppervlakte van de verschillende percelen ruim 70 hectare te zijn. Omdat het totale goed 'het Grote Laar' omstreeks 1850 globaal uit 90 hectare bestond, was er in ongeveer 19 jaren 20 hectare verdwenen. Tussen 1860 en 1865 hebben activiteiten plaatsgevonden die dit grondverlies hebben veroorzaakt. In genoemde periode zijn namelijk zowel de spoorweg als het kanaal van Dieren naar Apeldoorn aangelegd. Het spoorwegtraject ging in Spankeren en Dieren door zeven percelen van 'het Grote Laar'. (voor de aanleg van de spoorweg was in Spankeren in totaal globaal 8 hectare nodig) Het kanaal ging door 3 percelen. Om deze infrastructurele werken te kunnen realiseren heeft de eigenaar van 'het Grote Laar' met zekerheid vrij veel grond af moeten staan. Er is in de bovengenoemde akte ook geen sprake meer van 'bouwland onder Brummen'. Waarschijnlijk werden de bouwlandpercelen op de Leuvenheimse Enk al eerder verkocht. Dit samen kan voor een belangrijk deel de ontbrekende 20 hectare verklaren. Tot het bezit 'het Grote Laar' hoorde ook een tiend, het zogenaamde 'Reilger Bekers tiendje' dat rustte op gronden van baron van Rhemen van 'de Gelderse Toren'.

Bij de verkoop in 1871 (19) werd het bezit als volgt omschreven: *De bouwplaats 'Groot Laar' genaamd, bestaande in een solide en welingerigt boerenhuis, schuren, schaapskooijen en meerdere getimmerten, bouwlanden, uiterwaard, broek- en heidegronden, akkermaal- en dennenbosschen en opgaande boomen gelegen onder Spankeren en Dieren onder de Gemeente Rheden.*

Het gehele bezit was opgedeeld in 22 percelen. 14 daarvan zijn door nog bestaande aktes te achterhalen.

De percelen 1, 2, en 3 (kadastraal Dieren, sectie D, nrs. 669, 556, 122, 123, 124, en 127) zijnde: huis, schuur en erf, boomgaard, weiland, tuin en bouwland, samen groot 2 hectare, 38 are en 70 centiare, werden gekocht door Hendrikus Johannes Stapelbroek, landbouwer te Spankeren. Hij was ten tijde van de verkoop de pachter van 'het Grote Laar'.

Perceel 4 (kadastraal Dieren, sectie D, nrs. 543 en 495), samen groot 70 are en 43 centiare werd gekocht door mr. T.J. van Outeren, 'regter in Amsterdam'.

De percelen 9 en 10 (kadastraal Dieren, sectie D, nrs. 234, 235, 236, weilanden in de uiterwaarden) samen groot 6 hectare, 16 are en 60 centiare werden gekocht door Alexander baron van Rhemen van 'de Gelderse Toren'. De eerdergenoemde Stapelbroek zal deze weilanden hebben gepacht, want ze werden 'Stapelbroeks weiden' genoemd.

De percelen 11, 12 en 13 (kadastraal Dieren, sectie D, nrs 199, 201, 208, 535 en 624) samen groot 2 hectare, 6 are en 42 centiare werden gekocht door Johannes Boelen uit Amsterdam.

Perceel 14 (kadastraal Dieren, sectie D, nr. 525) groot 11 are en 12 centiare werden gekocht door de families Lentink en Schothorst uit Dieren.

De percelen 19 en 20 (kadastraal Dieren, sectie B, nrs 370, 381, 502 en 503) bestaande uit broekgrond met een schaapskooi, samen groot 11 hectare, 52 are en 30 centiare werden gekocht door P.N. Jut van Breukelerwaard, stichter van de badinrichting 'Bethesda' in Laag Soeren. Na zijn overlijden in 1874 erfde de diaconie van de hervormde gemeente van Spankeren – Laag Soeren beide percelen.

De percelen 21 en 22 (kadastraal Dieren, sectie A, nrs. 65 en 66) bestaande uit heide met dennenbossen te Spankeren, samen groot 44 hectare en 39 are werden gekocht door de stichting 'Bethesda' in Laag Soeren.

Wanneer de verkochte oppervlaktes worden gesommeerd komt dat uit op ruim 67 hectare.

Door de verkoop van de percelen grond is het goed 'het Grote Laar' totaal uit elkaar gevallen. De oppervlakte cultuurgrond die daarna bij de boerderij hoorde was gereduceerd tot bijna 2,5 hectare. Dit werd door de nieuwe eigenaar Stapelbroek in 1873 vergroot met een perceel van 2 hectare, 2 are en 30 centiare. Dit perceel was hem middels een akte van scheiding in dat jaar toebedeeld uit zijn ouderlijke boedel. Het was een perceel in het Soerense Broek dat in 1850, bij de verdeling van de markengronden, aan zijn vader, H. Stapelbroek, was toegewezen. Hierdoor werd de boerderij weliswaar vergroot tot ongeveer 4,5 hectare. Mogelijk werd er nog wat grond gepacht, maar het bleef een klein landbouwbedrijf met waarschijnlijk veel te grote gebouwen.

1900 – heden

Bij een brand in 1909 zijn deze gebouwen verloren gegaan. Stapelbroek heeft daarna een boerderij laten bouwen die veel kleiner was dan de oorspronkelijke ([bijlage 21](#)). Dat is nu nog te zien, de kelder van de oude boerderij, die bij de brand onbeschadigd bleef, kwam na de nieuwbouw buiten de boerderij te liggen. Boven deze (mogelijk middeleeuwse) kelder werd een veeschuur gebouwd. Enkele nog goede stukken muur van de oude boerderij zijn destijds in het nieuwe gebouw verwerkt, ook in een buitenmuur. Vermoedelijk werden ook oude bakstenen hergebruikt. Waarschijnlijk om verschillen in bakstenen en muren weg te werken werd de hele boerderij van een pleisterlaag voorzien. Daarvoor moest een goede reden zijn want dat was destijds in deze omgeving zeer ongebruikelijk. Gewoonlijk werd hier alleen de voorgevel of hoogstens het voorhuis gepleisterd en wit geverfd. Destijds werden geen spouwmuren gebouwd. Die witte pleisterlaag zorgde in de winter voor extra isolatie en in de zomer was het koeler door de reflectie van zonnestralen. Als het niet nodig was, in het gedeelte van de boerderij waar het vee stond, werd er meestal niet gepleisterd. Bouwmateriaal was destijds relatief duur.

Stapelbroek stierf in maart 1910. Zijn weduwe, Theodora A. Stapelbroek-Harmsen als vruchtgebruikster en dochter Johanna G.S.M Stapelbroek als enige erfgename, lieten in datzelfde jaar 'het Grote Laar' veilen. De boerderij werd toen als volgt beschreven: *'Ene hofstede genaamd 'de Groote Laar' bestaande uit nieuw gebouwd huis met groote schuur, weiland, bouwland en boomgaard, staande en gelegen te Spankeren aan den Grooten weg van Spankeren naar Zutphen', kadastraal bekend gemeente Dieren sectie D nummers 669, 556, 122, 123, 127, samen groot 2 hectaren, 38 are en 70 centiare. Verder perceel weiland met schaapskooi gelegen in het Soerensche broek aan de Soerensche beek, sectie B nummers 1130 en 694, samen groot twee hectaren twee aren dertig centiare'*. Het geheel totaal werd in 1911 gekocht door ir. Pieter J. van Voorst Vader, wonende te 's-Gravenhage, voor het bedrag van f 7700,--. Hij had in 1906 het landhuis 'De Bockhorst' gekocht en wilde door aankopen van grond en boerderijen het oude landgoed in oude glorie herstellen.

Tussen 1911 en 2002 is ‘Het Grote Laar’ achtereenvolgens verpacht geweest aan Hendrik Reinders, Johan Aalders en zijn zoon Jacob Aalders.

Landbouwbedrijven konden de laatste decennia alleen renderen als forse schaalvergroting mogelijk was. Als zelfstandig landbouwbedrijf was ‘het Grote Laar’ veel te klein om nog een toekomst te hebben. Jacob Aalders besloot dan ook om vanaf 1989 geleidelijk met het boeren te stoppen. Hij pachtte daarna alleen de gebouwen, een akker bij het huis, het erf en de tuin. De vrijkomende grond werd verdeeld onder de overige pachters van ‘De Bockhorst’. Enige tijd na het overlijden van Jacob Aalders besloot de weduwe Hennie Aalders-Boesveld in 2002 om in Dieren te gaan wonen waardoor de boerderij leeg kwam te staan. De eigenaren van het landgoed ‘De Bockhorst’, sinds 1963 verenigd in ‘Beleggingsmaatschappij De Bockhorst N.V.’, besloten in 2003 om de gebouwen met tuin en erf te verkopen. Voorafgaand aan deze verkoop werd Hofstede De Groote Laar tot gemeentemonument verklaard ([bijlage 22](#)). De nieuwe eigenaar en bewoner van ‘het Grote Laar’ werd de familie W.F.J. van Dijke.

Overzicht eigenaren 1300 – 2010

Tenslotte en voor zover bekend een overzicht van de eigenaren van ‘het (grote) Laar’ :

Omstreeks	1300 – 1603	de Commanderie in Dieren
Omstreeks	1603 – 1612	Anna Noordings
Omstreeks	1612 – 1648	de Commanderie in Dieren
	1648 – 1658	Stadhouder Willem II van Oranje Nassau
	1658 –	Frederick Haeck en nazaten
	 – 1758	Reinirus Canisius Haeck en Joanna Megteld Moliard
	1758 –	Johan Reinier Beuckevoort en Maria Lucia Haeck
	 – omstreeks 1825	R. Beuckevoort
Omstreeks	1825 – 1861	J.S. Godfried, legerkapitein en A.W. Godfried - Beuckevoort
	1861 – 1869	de weduwe A.W. Godfried – Beuckevoort
	1869 – 1871	F.G.R.H. van Lilaar, oud minister van justitie
	1871 – 1910	H.J. Stapelbroek
	1910 – 2003	P.J. van Voorst Vader, ‘Beleggingsmaatschappij de Bockhorst N.V.’
	2003 – heden	W. F.J. van Dijke en A. van Dijke-Jellema.

Geraadpleegde Bronnen

Het archief van de Nassause Domeinraad dat zich bevindt in het Nationaal Archief in Den Haag wordt hierna afgekort als NDR.

1. Otten, D., 1992. Het Plaatsnamenboek van de Veluwe, blz. 28, Gysbers en van Loon, Arnhem.
2. Schuurman, E.I., N.W. Willemse, 2006. Plangebied Spankerense Enk, Gemeente Rheden; archeologisch vooronderzoek: een bureau en inventariserend veldonderzoek (verkenning, kartering en waardering), RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., postbus 1347, 1000 BH Amsterdam.
3. Doorninck, van P.N., 1905. Schatting van den Lande van Gelder voor de Veluwe van het begin der 14de eeuw, Gebr. Van Brederode, Haarlem. ([bijlage 1](#))
4. Gelders Archief Arnhem, toegang 0366, de mark van Dieren, Spankeren en Soeren (markeboeken en losse stukken in dozen 30 en 31).
5. Archief van de Ridderlijke Duitse Orde, Balije van Utrecht, oud archief (OA.), inv. nr.1717.
6. NDR inventaris nr. 3314. ([bijlage 4](#))
7. NDR inventaris nr. 3378-4. ([bijlage 5](#))
8. NDR inventaris nr. 3378-2. ([bijlage 6](#))
9. Archief van de Ridderlijke Duitse Orde, Balije van Utrecht, inv. nr. 899q.
10. NDR inventaris nr. 3378-7. ([bijlage 7](#))
11. NDR inventaris nr. 3378-3. ([bijlage 8](#))
12. NDR inventaris nr. 3378-6. ([bijlage 9](#))
13. NDR inventaris nr. 3378-5. ([bijlage 11](#))
14. NDR inventaris nr. 3378-1. ([bijlage 12](#))
15. Baudartio, G. (predikant binnen Zutphen), 1624. Veelaus – Vastel – Avond – Spel ofte Cort verhael van den alarm die op Vastel – avond in de Veelau gheweest is, Andries Jansz. Van Aelst/ Boeckverkoper, Zutphen.
16. NDR inventaris nr. 3374. ([bijlage 13](#))
17. NDR inventaris nr. 3409. ([bijlage 14](#))
18. Stichting Werkgroep Kadastrale Atlas Gelderland, 2004. Kadastrale Atlas Gelderland – Dieren. Tekst en Kadastrale gegevens, Arnhem.
19. Kadaster van Gelderland te Arnhem, 2003. Dieren R 1207. Historisch onderzoek voor W. van Dijke, Dieren.
20. Gelders Archief Arnhem, toegang 0405 Huis ter Horst, inventaris nr. 314.
21. Andela, Martijn, 2008. De Gelderse Toren, Landgoed aan de IJssel, microgeschiedenis van de eigenaren, hun huis en de tuin, Walburg Pers,

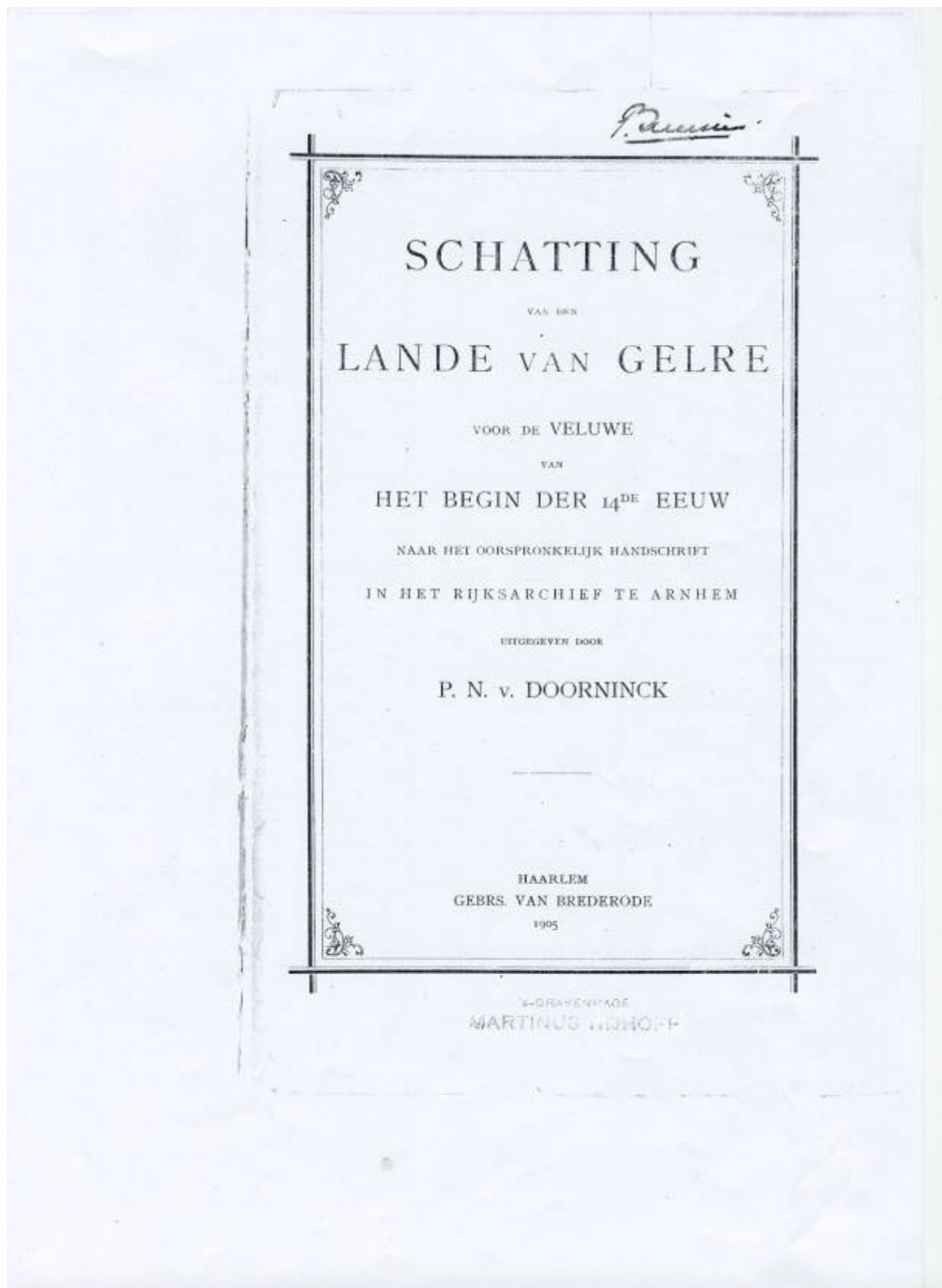
Bijlage overzicht

(Blz.) Jaar

- [Bijlage 1](#) (18) **1325** Oudste bron met de vermelding van ‘het Laar’ (schutblad + pagina met daarin de vermelding). Het gaat hier om een rekening van opgebrachte bedes (soort belasting) door de bewoners van de Veluwe in het eerste kwart van de 14^e eeuw (3). Deze belasting werd ook wel ‘herfstbede’ genoemd, omdat zij in oktober of november moest worden opgebracht. Een van de betalers was ‘*guet to Laer*’ dat onder ‘*Dyren*’ ressorteerde. Dit betekent dat ‘het Laar’ ergens tussen 1300 en 1325 een pachtboerderij was van de commanderie te Dieren, de latere ‘Hof te Dieren’
- [Bijlage 2](#) (20) **1339** 1^E Lijst van geërfden uit de mark van voor 1339 (uit markeboek en ongedateerd).
- Het archief van de Nassause Domeinraad dat zich bevindt in het Nationaal Archief in Den Haag wordt hierna afgekort als NDR.*
- [Bijlage 3](#) (22) **1450** NDR inventaris nr. 3314. + vertaling (pachtcontract met verplichtingen)
- [Bijlage 4](#) (25) **1547** NDR inventaris nr. 3378-4. + vertaling (pachtcontract met verplichtingen)
- [Bijlage 5](#) (27) **1566** NDR inventaris nr. 3378-2. + vertaling (pachtcontract met verplichtingen)
- [Bijlage 6](#) (29) **1568** 2^E lijst van gerechtigden met hun aandelen in de mark. Ditmaal is de lijst wel gedateerd ‘*den 4^e Martij anno 1568*’. Het lijkt alsof de oudere lijst (bijlage 3) in 1568 is gebruikt om de nieuwe vast te stellen. ‘*t guet toe Laer*’ is op deze lijst ingedeeld bij de groep van de commanderie in Dieren. De boerderij was dus nog altijd een pachtboerderij van de commanderie. Achter de naam van de boerderij wordt nog vermeld: ‘*Jan Noirdincks scholt*’. Jan Noirdincks, die schout was in Brummen, had kennelijk wat te maken met ‘het Laar’, maar wat dat was is niet duidelijk.
- [Bijlage 7](#) (31) **1569** NDR inventaris nr. 3378-7. + vertaling (pachtcontract met verplichtingen)
- [Bijlage 8](#) (34) **1570** NDR inventaris nr. 3378-3. + vertaling (pachtcontract)
- [Bijlage 9](#) (38) **1597** NDR inventaris nr. 3378-6. + vertaling (pachtcontract)
- [Bijlage 10](#) (41) **1600** Kaart uit archief Balije (ridderorde) Utrecht, omstreeks 1600. Het gaat hier om een omschrijving van een stuk grond in de uiterwaarden, recht tegenover - en destijds in eigendom van Hofstede De Groote Laar.
- [Bijlage 11](#) (43) **1603** NDR inventaris nr. 3378-5. + vertaling (pachtcontract met verplichtingen)
- [Bijlage 12](#) (47) **1612** NDR inventaris nr. 3378-1. + vertaling (pachtcontract)
- [Bijlage 13](#) (49) **1624** NDR inventaris nr. 3374. + vertaling. (opdracht tot herbouw na brandstichting Spaanse troepen)
- [Bijlage 14](#) (51) **1658** NDR inventaris nr. 3409. (alleen het vertaalde document). (Erfwisseling onder de Prins van Oranje)
- [Bijlage 15](#) (53) **1758** Een ‘*gagescheid*’ (akte van boedelscheiding) van het echtpaar Reinirus Canisius Haeck en Joanna Megteld Moliard, die hun totale bezit vermaakten aan hun twee dochters (zie geraadpleegde bron 20). Tot hun bezittingen behoorde onder andere ‘*Een goed en erve t Laer in Spankeren met t geene daer onder sorteert*’. De waarde van ‘het Laar’ werd geschat op f8420,-- , dat was voor die tijd een groot bedrag. De gemiddelde boerderij in het ‘*gagescheid*’ had een waarde van ongeveer f1400,-- . Hieruit blijkt wel dat in 1758 tot ‘het Laar’ vele landerijen moeten hebben behoord, misschien kon destijds al wel gesproken worden van het landgoed ‘het Laar’.
- [Bijlage 16](#) (65) **1775** Zie voorblad. Fragment uit de zgn. Hottinger Atlas uit 1775.
- [Bijlage 17](#) (66) **1832** De eerste keer dat in Spankeren de percelen nauwkeurig werden ingemeten en opgetekend was ten behoeve van de kadasterkaart Dieren van 1832 (zie geraadpleegde bron 18). Deze schets is een kadastrale voorstudie die als basis diende voor de uiteindelijke definitieve kaart (zie bijlage 8).
- [Bijlage 18](#) (67) **1832** De kadastrale voorstudie van bijlage 6, nader ingevuld vanuit ruimere historische kennis van door A.T.G. Elzebroek
- [Bijlage 19](#) (68) **1832** Fragment van de toen definitieve kadasterkaart van de gemeente Dieren (1832), Hierop is nauwkeurig te zien welke percelen bij ‘het Grote Laar’ hoorden (de percelen in Leuvenheim zijn niet weergegeven omdat die in een andere gemeente lagen). In die tijd kon dit in deze regio een groot bezit worden genoemd.
- [Bijlage 20](#) (69) **1871** In 1871 werd ‘het Grote Laar’ verkocht door mr. F.G.R.H van Lilaar, oud-minister van justitie, wonende te 's-Gravenhage. Deze illustere eigenaar van Hofstede de grote Laar, die o.m. de doodstraf in ons land afschafte, wordt hier beschreven.
- [Bijlage 21](#) (71) **1909** Het wederopbouwplan uit 1909, inclusief bouwbestek.
- [Bijlage 22](#) (77) **2003** Verklaring tot monument in 2003

Bijlage 1

1 van 2

Bijlage 1

2 van 2

Item tghoet ten Slike xxx f.
 „ Ger. Ykinc i ④.
 „ tghoet te Westerbroec ii ④.
 „ Gerriit Oetgarde sone xx f.
 Summa LXVI ④.

Achter op blad 22 staat geschreven: Ger. Tulle.

Blad 23. Dit sin ander heren lude in den selven
 ambacht in Ger. Tulen cloft.

Int Eerst overjaergghe Wigerinc
 x f.
 Item Dubbe Wighinc i ④.
 „ Dublentinc cum filio ii ④.
 „ Cope Lentinc xxx f.
 „ Bernard Bodinc ii ④.
 „ Th. Abbinc xxxx f.
 „ Johan Dumelinc x f.
 „ Henric ter Buten xxx f. abbatisse
 „ Th. Meygerinc x f. Prumensi
 „ Bernard Ghomelinc ii ④. preposito Davantriensi
 „ Rense van Honewic iii ④. preposito Sancti Petri
 „ Godekiin ten Ghoer iii ④ x f. abbatisse
 „ Zomer xxx f. Prumensi
 „ Camppart xxx f.
 „ Ger. Vrouwic iii ④.
 „ Rense van Honert iii ④. abbatisse
 Blad 24. „ Wigheman Baventorp cum
 matre iii ④.
 „ Hunever i ④.
 „ Wouter ten Pothave ii ④ x f. preposito Sancti Petri
 „ Wighemoet van Herderwiic
 ii ④.

Item Henric ter Brake ii ④.
 „ Reyner van den Have ii ④. preposito Sancti Petri
 „ Wouter, zin broder, ii ④.
 „ Riquin Zegheborchs zoen i ④.
 „ Th. die Lange van Corten-
 over i ④.
 „ Ger. kinder ten Piric ii ④. abbatisse
 „ Godefridus ten Werfoert
 iii ④.
 „ Ger. ten Ghomsenoerde iii ④.
 „ Lutghert ten Houte i ④. custers Altinensis
 „ Randolf van Reden x f. abbatisse
 „ Rike Rotart xxx f. preposito Sancti Petri
 „ Heylmer van Huven i ④. abbatisse
 „ Ger. Brandenborch iii ④. Prumensi
 „ Juncge Wigeric x f. abbatisse
 „ Johan Wedinc ii ④.
 Summa LXIII ④.

Item Henric Monic ii ④.
 „ Ger. ter Steghe ii ④.
 „ Johan Huddinc i ④.
 „ Ger. ten Scate ii ④.
 „ Erenbolts wiif ii ④.
 „ Pelegrim ende Heyendael
 ii ④. Dyderen
 „ Zander die vere i ④ ¹⁾.
 „ Henric van Zoren iii ④.
 „ Meyer van Loe i ④.
 „ Ger. Meyers zoen i ④.
 „ Ger. van Laer i ④.
 „ Harman van Zoren ii ④.

¹⁾ Deze regel is doorgehaald.

Bijlage 2

1 van 2

Copie

Dit syn deijlingen in Suere marken alsoe als malck sijn loth ontfangen sall

1	Item heer henrick van Myddachten	_____	XII	schaer
2	Item die selven	_____	IIII	schaer
3	Item henrick van Wort Reden	_____	VIII	schaer
4	Item Andries to kaelden over	_____	IIII	schaer
5	Item 't guet to Putsele	_____	IIII	schaer
6	Item hille ter oeze	_____	IIII	schaer
7	Item Schoetman	_____	IIII	schaer
8	Item Armboldus kynder	_____	IIII	schaer
9	Item Andries Lenskens	_____	IIII	schaer
10	Item 't guet avergoir	_____	VIII	schaer
11	Item 't guet ten broijl	_____	IIII	schaer
12	Item Johan van Kelle	_____	IIII	schaer
13	Item boijkens guet	_____	IIII	schaer
14	Item Vehemans guet	_____	IIII	schaer
15	Item die Commanderie van Dieden vander bouwinge toe Lovenhem ende vander bouwinge dair schoen eijcks lude op wonen	_____	VIII	schaer
16	Item harderwijcks guet	_____	IIII	schaer
17	Item Johan Wijers guet	_____	IIII	schaer
18	Item 't guet toe Laer	_____	IIII	schaer
19	Item Gochmans guet	_____	II	schaer
20	Item Werner toe hieker	_____	II	schaer
21	Item des greven guet toe Loe	_____	VIII	schaer
22	Item die kirche van Spanckeren	_____	IIII	schaer
23	Item h. henrick Mom	_____	IIII	schaer
24	Item ode van Loe	_____	IIII	schaer
25	Item Beleken Swevels	_____	IIII	schaer
26	Item 't guet ten holte	_____	IIII	schaer
27	Item 't guet ten hecke	_____	IIII	schaer
28	Item 't guet ten cortenoever	_____	IIII	schaer
29	Item hoenincx guet	_____	IIII	schaer
30	Item vrouwijn	_____	IIII	schaer
31	Item Wijse bavenderps	_____	IIII	schaer

Schaer = een stuk grond van een bepaalde grootte om één volwassen rund te voeden, ook: aandeel in een mark

Loth = een ieders deel, ook: aandeel in grondbezit

Lijst van geërften in de mark van vóór 1339

Bijlage 2

2 van 2

1	Item Arndt ten holte	_____	IIII	schaer
2	Item Braickmans guet	_____	IIII	schaer
3	Item hermans guet van zueren	_____	IIII	schaer
4	Item h Warmbolts	_____	IIII	schaer
5	Item Wijchman ter Wodem	_____	IIII	schaer
6	Item die onbescheiden	_____	VIII	schaer
7	Item Derick Borre	_____	IIII	schaer
8	Item Wolter Verwijchmoede soin	_____	IIII	schaer
9	Item hageman	_____	IIII	schaer
10	Item Pothauen	_____	IIII	schaer
11	Item Willem van Zueren	_____	VIII	schaer
12	Item des Veren guet	_____	IIII	schaer
13	Item Udo	_____	VI	schaer
14	Item Otkens guet	_____	II	schaer
15	Item Bertolt van Zueren	_____	IIII	schaer
16	Item Wijchman van Lemkens guet	_____	VI	schaer
17	Item Wimpen guet	_____	IIII	schaer
18	Item Wermbort	_____	IIII	schaer
19	Item herman van Mijddachten	_____	IIII	schaer
20	Item Gerijt die houener	_____	IIII	schaer
21	Item borings guet	_____	IIII	schaer
22	Item 't huijs toe Diederer X hoeven maecken			
	Vijff deel, dair sollen sij weder aff uthen drie			
	Schaer an die vorstere.			

Bijlage 3

1 van 3 Vertaling

Nass. Dom. inv. 3314
Foto 100-0219

1450 Copie vant goet te Laer van de roggerente

Ick Garselis vande Gruythuse inder tyt Richter t'Arnhem ind van Veluwenzoom ind hogen fursten des hertogen van Gelre ende van Gulick ende greven van Zutphen tuge in dese open brieve / dat voir my ende gerichtsluden hyr nae beschreven in ene gehegeden (*soort rechtzitting*) sittenden gerichte gekomme sin Wilhem Noirdinch ende Menta sijn echte wijff mit Wilhem vurgn. oiren echte manne ind witlike mombar / die oir dair mit oirdele ende mit rechte toe ene mombar gegeven wart / ende beiliede voir um ende voir oire erve / dat sie mit oren vryen willen in enen grechten steden erffwissel verwisselt ind verbuyttet hadde myt hern Wolter Gruyter in der tyt comenduer toe Diedern sees malder roggen / ome sees malder roggen erffliker jair renthen toe betalen alle jair op sunte Martyns dag inder wynter (*11 nov.*) inder hoff toe Diedern vurss ut oren alingen gueden ind irve geheiten t'guet ten Laer mit synen tobehoir so dat samentlick gelegen is inden kerspel van Diedern ind toe leene vurende is inder hoff toe Diedern vurgg / ut hogen ut legghen / ut naten ut drogen / ut eggen ut enden / ut busche ut broke. Vorut soe hebben Wilhem en Monta vurss mit Wilhems voirss oirs mombars land opgedragen dese vurss sees malder roggen erfflicker renthen / ut desen vurss oiren erve ende guede geheeten t'guet ten laer mit synen tobehoir ind voert ut alle oire anderen guede dat sie ut hebben off namaels krygende sullen werden ende hebben daer nae op vertegen te behoeff hern Wolters Gruyters vurss comenduers to Diedern ende synne nacomelingen comenduern vurss mit monden mit handen mit halmen ende mit oeren vryen willen / als oirdel ende recht wysde dat sie mit rechte daer up verthien solden inde gelaiffden hoven der toe waeren als men erffreche in ene gerechte stede erffwissel in Veluwe jaer ende dag ut eenen leenguede mit des leenhern hand gestedicht mit rechte waern sall voir alle die gene die des then rechte kome wille ind alle voir kummer aff te doe / sonder enich argelyste daer dit geschiede waern myt my aver ind de gerichtsluyde ende koirnoten (*kormuten*) Bernt Gruyter / ende Henrick Haverkamp in meer andere diet mede hoerden ende sagen oirkunde des dae ick Garselis richter voirss myt zegel gehange an dese brieff / gegeven inde jair ons heren dusent vierhondert ende vijffich (*1450*) in ... feste decollatois Johanis Baptiste (*29 augustus*)

Bijlage 3

2 van 3 Origineel deel 1-2

verstaen souden Ende gelijckelijc seuen der toe waerij als
men verstaet in ons geestes saken verstaet in
welken jaer en dag het vromen leuen mit des toe
geuen land geschiedt mit welken waerij sal veer alle
die geue die des toe verstaet saken welckij ind alle veer
timmer oft te dag, Sonder onse arghen. Daer dit ge
stijck waerij myn myn anse ind an geestesleide in hou
noken. Boven geestes, in geestes leuen. In meer
andere dit meer geestes, in saken. Sijnde des toe
re. Geestes. Hier veerij my geestes in dese
geestes, Geestes ind geestes. Geestes. Geestes
in geestes in geestes. Geestes. Geestes. Geestes

3314

Bijlage 3

3 van 3 Origineel deel 2-2

Copie

In die Gansche vandy gheentse onder de hiesse thm
 van Ind van volcomencom d'ns. tegen fursch des hertogen
 van Gelyc d. van Gelyc d. Franck van Gelyc d. Tyn d.
 desy open d'ns, dat van my is gelyc d'ns der nar
 beschreying in my gelyc d'ns. s'nders gelyc d'ns. s'nders
 Willem nouding d. Monta. s'nders velle velle mit velle
 bursch een velle manne Ind velle velle moudar, die oir d'ns
 mit velle d'ns mit velle d'ns moudar gelyc d'ns. d'ns
 velle d'ns van my van een velle, dat s'nders mit een velle
 velle d'ns in een gelyc d'ns. s'nders velle velle velle d'ns
 velle d'ns. s'nders mit s'nders velle gelyc d'ns. s'nders
 Comendur der d'ns. s'nders melder velle, om d'ns melder
 velle velle d'ns velle. tot d'ns alle d'ns op s'nders
 melder d'ns d'ns velle, d'ns velle der d'ns velle d'ns
 een velle gelyc d'ns. s'nders gelyc d'ns. s'nders d'ns mit
 s'nders tot d'ns, so dat s'nders gelyc d'ns. s'nders
 van d'ns Ind tot d'ns velle d'ns. s'nders velle d'ns
 velle, tot d'ns tot d'ns, tot nater tot d'ns, tot
 velle tot d'ns tot d'ns tot d'ns. velle s'nders
 Willem d. Monta velle mit Willem velle d'ns moudar
 d'ns velle d'ns velle d'ns melder velle velle
 velle, tot d'ns velle een velle d'ns gelyc d'ns. s'nders
 d'ns mit s'nders tot d'ns Ind velle tot alle een velle
 gelyc d'ns. s'nders dat s'nders velle oft namer d'ns. s'nders
 d'ns velle d'ns nar op velle tot d'ns d'ns velle gelyc d'ns.
 velle Comendur der d'ns d'ns s'nders namer d'ns. s'nders
 velle mit moudar mit d'ns mit s'nders d'ns mit een velle
 velle, des velle d'ns velle velle dat s'nders mit velle d'ns

Bijlage 4

1 van 2 Vertaling

Nass. Dom. inv. 3378 – 4

1547 Pacht cedula t goit the Lair

Op voorwaarden ende manieren hyer naebeschreven hebb ick Johan van Honnepell van den Empel commendeur tho Dieren duytsches ordens voir my ende myne nacomekughen verpacht ende verhuert Johan Stevenss dat alinghe erve ende goit geheten t goit the Lair mit alle syne toebehoren alsoe dat geleghen ys in den kerspell van Spanckeren by den kercke / sess jaer lanck ingaande Martini inden winter anno 1548. Tis te weten dat Johan voirss. dat hoeghe landt tsamen nyet uuetgesondert bouwen ende seyen sall ter darde garve / ende my saet yrst in mynen barch leuden van elcker stuck een tsy inne vuyrt. Item dat stucken cleylant dat tho Loeveninge lecht ende die helft. Item ick sall hem somers eenen redene bestellen die hem t saet helpt inne vuyren en des wynters eenen die hem helpt dorssen / op synen kost ende ick sall hem loenen. Item des sall hy alle jaer soe vrouch sint Marten verbye ys dorssen / Item noch sall hy jairlicx soedanighe thijs als hy mit die boeren van Loeveninghen schuldich mach wesen soe vere hy daervoir gemaendt wordt t betaelen / Item noch sall hy alle vier jaeren tho weten alst schrickeljaeren sy betaelen acht oelde groeten / Item noch sall hy alle jair voir huis ende hoff gheven twee jochundaeler off 29 su..salaert daer voir ende acht pair hoenre ende eenen twee ofte driejarighen thijndt hamell / Item Johan voirss. sall my jairlicx een rundt voeren / soe vere ick des gesinne. Item hy sall my op die mest leveren soeven vuedell schaepen ende ds sall hy tot mijnen gesinnen holden een halff vuedell hamell / Item hy sall t huys den barch ende dat schaepschot in vaecke end daeck holden ende wertrouw leveren kydens sy uuijtgående jaren gelyck hy t ondtfanghen heft. Item off yetwis aenden huyse gewarckt tymeraes ys halven / dat sall ick t groffholt ende tijserwerck voirt dat meesterlooen tho doen / des sall hy die arbeytts luyden die kost gheven. Item off ick dat sandt potende worde / dat sall hy over wrachten dat dan gheen schaede van beesten inne geschuyt / des sall ick hem t hok wysen / Item ick sall hem alle jairen een halff vuedell paellen ghenen leveren die sall hy poten ende bewinden da sy die beesten nyet en verderven / ende hy sall alle jaer vyff off sess appel ende peerstemmen poten ende hy en sall oick gheen ..hand groff holt houwen buyten mynen wille ende weten. Item ys mede voirspraecke off Johan voirss. in ennighe van desen voirss. punten ende articulen gebreecklick waer / sall ick hem alle jaer moeghen affsetten nae mynen wille / sonder hem syn mestrecht off bouwrecht aenden voirss. goed tho holden / sonde argelist hy..... oever ende aen gheweest Auwert Schaep ende Garrit Syben actum des 18 octob. 1547 dese cedula ys twee alleens luydend doirgesneden myt A B C D

Bijlage 4

2 van 2 Origineel

[illegible]

Bijlage 5

1 van 2 Vertaling

Nass. Dom. inv. 3378 – 2

1566 PachtCedule van t guet toe Laer ende een Spangerssen wert

In den jare onseres Hern Duisent vijfhondert ses und sestig op Martinj inden winter heeft die Erwürdige Gestrenge Edelfest und fromme Franz vanch Loo LantComendurn der Balleien van Utrecht Deutsch Oerdens / und commendurn toe Diedern verpacht und utgedaen / verpacht und uthduet in krafft dieses Otto Roecks sein alinge erve und guet geheten t guet toe Laer / gelegen inden kerspell van Spanckeren by der kercken ses aen den andern folgende onverdeilde jahn in thurwarden van der naebeschreven inden iersten sall hy dat hoege lant aling und all seien ter derden gerven / und walgemeltes lantcommendurs saet sall hy ierst in synen barch schueren van elcker stuck ehr Otto vurss. tsyn infuert / Item dat stuck kleilant toe Loevening nhu gnomt dat smorlant sall hij ten halve seien. Item hy sall dat busken met dat elsen peske nyet wyt van synen huise gelege wachten und wahren / dat het niet verhouwen en wirt / und hy sall daer inne geene boom oder heysters knoeten / snyen noch toppen by verlostes syner pachtinge Wyders sall hy t huis / barch und schaepschot dackdicht und wantdicht op syne kost halden / und ten uthgaende jahren also leveren / und off ietwas aenden huise timmeren s halven gebrecke / sall hy die arbeitsluede die kost geven / Item dat Spanckersche weertg sall hy in guede wrechte (*omheining*) halden / und nae umbganck syner jahn leneten / und daerthoe sall hy die willigen / soe opt weitgen staen / mit sonnpt die vande gebrueick noch sall hy soedanigen thins / als hy mit die vd Loevening mach schuldich wesen / als hy darfur gemaent wirt betaelen / hy sall oeck nhae S(int) Mart(inj) inden winter all syn saet stracx aen den andern affdorsen / des sall men innen ein dorser senden / und gernerter Otto sall jahrlicx fur huis und hoff geven drie paer hoenre twee jonge ganse / sall oeck alle jahr ein runt schuren / und einen twijjarigen thienthamell geven / ohn alle gescheede und argelist / des toe urkhunde samen dieser cedulen twee van woerde toe woerde alleens luidende gemaect / mit einer hant geschreven / gesneden doer die littern A B C D daer walgedachter Lantcommendur der ene / und Otto voerg. die ander van ontfang heeft.

2 van 2 Origineel

2000

Bijlage 6

1 van 2

Copie

1 Dit sein die deilingen in Soerermarck gehalten den 4^e martij anno 1568

2 Item die eerste in ieder deel ontfangt dat lot, nementlich die Commendur van Diedern, een van die bouwingen thoe Loevening, die van Middachten drie, Den hoff toe Loe ein, dat goet ten holte ein, holter guet ein, Derick van Warnick ein, Arnt Berck ein, Lemkes guet ein.

3 Dese deijle toe samen (6 1)

Item Middachten	XII	schaer
Item Dieselvige	IIII	schaer
Item henrick van Wortrede	VIII	schaer

4 Middachten (5 2)

Item Andries toe kaldenover	IIII	schaer	
Item 't guet to putseler	IIII	schaer	Middenth
Item hille ter ose	IIII	schaer	
Item schoetman	IIII	schaer	
Item Armboldus kinder	IIII	schaer	Gijsbert van Wisch
Item Andries Lenskens Warsel	IIII	schaer	die Comenduir van Dieren

5 Middachten (8 3)

Item 't guet toe avergoer	VIII	schaer	Middachten
Item 't guet van Broil	IIII	schaer	Bossum nu Johan Beruts
Item Johan van Kelle	IIII	schaer	
Item Boickens guet	IIII	schaer	Evert harmendins
erffgenamen nhu			
Item Vehemants guet	IIII	schaer	Die weduwe
Johan kreivengers nhu			

6 Die comandur (10 4)

Item die Commenduer van diedern	VIII	schaer
vande bouwing tho Leuvenhen, und		
daer schoen Eijcx luijden op wonde		

Lijst van geërfdn in de mark in 1568

Bijlage 6

2 van 2

Item harderwicx guet	IIII	schaer	Gerrit Noerdenck
Item Johan Vern guet	IIII	schaer	Johan haeck
Item 't goet toe Laer	IIII	schaer	Jan Nordincks scholt
Item gochmans goet	II	schaer	Jacob van Damsinck
Item Wermer thoe heecker	II	schaer	Evert hermans erffgenamen nhu
7 Herman Vern (7 5)			
Item den hoff tho Loo	VIII	schaer	Herman Vern
Item die kerck van Spanckeren	IIII	schaer	
Item h henderick Mom die Tutseler	IIII	schaer	mr Jan toe Wall
Item Udo van Loo	IIII	schaer	die weduwe Matelants
Item Bellicken Swevels	IIII	schaer	die weche Jan kreivengers nhu
8 Willem van heerdt (2 6)			
Item 't guet ten holte	IIII	schaer	Willem van heerdt
Item 't goet toe hecke	IIII	schaer	Evert Lennep
Item 't goet toe Cortenover	IIII	schaer	Eems van holthusen
Item hoeninx goet	IIII	schaer	Counraedt van Mekeren
Item frouwijn schaer	IIII	schaer	Sander jansz ende herman Sijben elcx II
Item Wyese Bavendorps	IIII	schaer	Willem Nordinx
9 Tonis Lefferts (1 7)			
Item Arnt ten Holte	IIII	schaer	Jan Everts van holter goet
Item Braeckmans goet	IIII	schaer	Gerrit Spronck
Item Hermants goet van Soern schaer	IIII	schaer	Die Commandur en Bernt beeck elcx II
Item h Warmbolts goet	IIII	schaer	Engelbert van Dottinchems erffgenamen
Item Wijchman ter Wedum	IIII	schaer	Wichman ter Wedum
Item Derick borne	IIII	schaer	Coenraedt van Meckeren

Bijlage 7

1 van 3 Vertaling deel 1-2

Nass. Dom. inv. 3378 – 7

1569 Pachcedule van t guet toe Laer

Indem Jahre onser hern Duisent vijffhondert negen und sestich Den 26 Novembris heeft die Erwerdige Gestrenge Edelvest und fromme Franz vande Loo Lantcommendur der Balleien van Utrecht Deu(tse)
Oerdens und Commendur toe Diederne verpacht und uthgedaen / verpacht und uthduet krafft dieses Otto
Roecks sein alinge erve und guet gnomt t guet toe Laer gelegen by der kerck toe Spanckeren ses aenden anderen
folgende jahn in schut waer den naebeschreven Irtlick sall hy dat hoege lant almgh und all seien ter derder gerven
und dess(*selve*) lantcommendurs saet sall hy van elcker stuck in synen barch ierst schuern /
Ind ein stuckske kleilant
toe Loeveninge (genomt das smoerlant) 6 malder gesei groet / und die hoemaet daeraen gelegen (die beernt beeck hier ses lange by synen gn
gehat) negen schepel gesei groet sall hy ten halven bouwen. Item dat busken by mit dat elsenpeske toe Spanckeren gelegen
sall hy crachte dat het nz verhouwen en wirt / und sall dairinne geen heisters off bome knoeten, snuyen niet
toppen by verlost syne pachte / Wyders sall hy t huis barch und schaepschot dackdicht und wantdicht halden ende
ten uthgaende jahn levern / und off ietwets daeraen timmeren halven gebreecke / sall hy die arbeitszlude der kost
geven. Item dat Spanckerschen waertgen dat Johan Luitges noch in pacht heeft / sall hy Otto nhar umbganck syner jahn
die hoechte daervan weiden / und die leechte sall hy entwijg / und sall neest dat waeter altyt ein baect laeten
Noch sall hy soedaenen thins / als hy mit die van Loeveninge mach schuldich wesen / als hy darfur gemelte
wirt betaelen / und sall gemelte Otto jahrlicx schur huiss und hoff geven drie paer hoene / twee jonge
ungepluckte ganse / ein twyejaricge thienthaemell geven / und ein runt schuren / und schur dat Spanckesche waertchen
sall hy jahrlicx geven twellef ryder guldens und vier und twintich stuver brabantz t stuck / off ander guet paymen
genge (*gangbaar*) und geve darfur und sall dese pachtinge van huiss und hoff dat smoerlant und die hoemaet avergeven Martini anno soeventich und van dat Spanckerschen waertgen anno twee und soeventich op Paeshen
und soefern in die leechte dae stomp verdroncke sall hy dat ander parten glyckfals soe dar enich somt aenschaffen
sall Otto oeck besteeck / und sall den twich mit voet hoech vancheerden meien laeten / und altyt schur vanchen der

Bijlage 7

2 van 3 Vertaling deel 2-2

twich uth den stomp wit hebben sonder argelist dese toe urkhunt sinnen dieser cedulen twee
van woorde toe
woorde alleens luedende gemaect mit eener hant geschreven / gesneden doer die letters A B
C D inder
Lantcommendur die ene und Otto vurss. der ander van ontfangen heefft.

3 van 3 Origineel

- 33 -

Bijlage 8

1 van 4 Vertaling deel 1-2

Nass. Dom. inv. 3378 – 3

1570 Pachtcedule van t guet toe Laer und synen Ingehoerigen weide und seilant

In manieren und shurwaerden hiernae beschreven heefft die Erwardige / Strenghe / Edle und Erenfeste Franz vander Loo / Lantcommendur der Balleie Uytrecht / duitsch oerdenss/ und Commendur tho Diederer verpacht und uuytgedaen / verpacht und uuythduet krafft deses Otto Roecks syn alinghe erve und gueth geheten t guet tho Laer gelegen tho Spanckeren ses anden anderen onverdeilde folgende jahn. Anfenckelick sall hy Otto dat hoege lant hiernae benoempt alingh und all seien ter derder gerven / und des Lanthcommendurs saet sall hy van ieder stuck ierst in des heren barch schueren / und ... dat hoege lant vugeschen elleff malder geseiy / woe inder stuck hier under seidentlich folget. Item die honsbreide twee malder geseiy geleg mit die eine sydt om die breide / mit die ander sydt an des cappellaen van Middachtens landt / Nae dat waeter die schulte van Brummen off nhu Johan Barnet. Item den Laeracker soeven schepell geseiy an die ene sydt Isendoorn / die andere sydt die struicken inden alden Dieren neest dat waeter die cappellaen van Middachten. Item Luggenkamp om beiden syeden dat hietvelt / om dat ander die vurss. struicken. Item die lange garde an die eyne syde die cappellaen van Middachten / und om die ander syde Johan Barnez / mitten einen einde an des heren commendurs lant / beide vurss. stucken als den Luggenkamp und die lange garde / groet wesende ungescheerlich drie malder geseiy. Item die brummelsshegge / und den dwarsacker tsamen vierdehalff schepel geseiy / mitter eine syde schietende up den schotweg / und mitter ander syde up den kerckwech. Noch den vastelavent / und dat ganssen stuckken een halff molder geseiy an die ener sydt Barnet / und die ander joncker Karell van Gelre. Item dat kalkstucksken een schepel geseiy om twee einden joncker Karell van Gelre / und dat ander einde den wech. Item dat stroelanth een half malder geseiy schietende up den kerckwech. Item noch bij die kluse een stuck lantz van een half malder geseiy an die ener sydt den gemeinen wech / und an die ander sydt joncker Chaerll van Gelre. Item die huisackers soeven schepell geseiy die ene sydt den wech / und die ander joncker Chaerll van Gelre. Item een stuck kleilantz genant dat smoerlant van een halff malder geseiy an die ene sydt Bronckhorst erffgenhamen tho Zutphen mit die ander sydt an Johan Wockges lant / mit ein smaell einde schietende up den gemeine wech / dt stuck lantz zal Otto ten halven bouwen und die helfter in dess commendurs barch leggen / Item noch een stuck kleilantz genant die hoemaet / soe die int bessemrys mit eine sydt an dat vurss. smoerlant rondome mit ein hegge und graeff bewrucht geleghen van negen schepell geseiy die hy Otto oick ten halven sall bouwen und seien und dat saet daervan / als die helfte in des heren barch schueren. Item schur weilant sall hy Otto Roecks hebben dat Spanckersche waertgen / soe dat alreneest joncker Kaerlls van Gelre weert geleghen iss. Item dat busken mit datt elsen pesken tho Spanckere geleghen / sall hy Otto wachten / dat het nyeth (niet) verhouwen en wort / sall oick geene heysters offe bomen knoeten / snuyen / noch toppen by verloss syner pachten. Item die hoemaet bavengenickh sall hy in twee delen deilen und dat smoerlant oick in een deell / also dat hy alletyt een van den drien parchelen sall sommervoeren / und up die twee ander deelen dat eene winter / und dat ander sommer saet seyen. Wyeders sall hy Otto dat huiss beijde die barghen den lantcommendur thoebehorende / und schaepschot dackdicht und wantdicht holden und then uuythgaanden jahn leveren ind soe sein schuren daeran timmerens halven gebracke / sall hy Otto den timmer / und arbeitlueden die kost geven / und die lantcommendur die loenen. Noch sall hy Otto soedanigen thins / alss hy mit die van Loeveningen schuldich mach wesen / wannehr sij darfur gemaent wort / sonder dat den lantcommendur tho korten

Bijlage 8

2 van 4 Vertaling deel 2-2

bethaelen und sall Otto Roecks fhur dat Spanckersche weertgen mit sampt huiss und hoff
jährlicx und alle jahr geven und wall bethaelen twelff ryeder gulden / drie paer hœnre / twee
jonge ungepluckte ganse / een tweejaerigen thienthaemel / und jährlicx een runt schuren / inde
van die vurss. ryeder gereeckent tot vier und twintich stuver brabantz / ofsie omder gueth
payment in tytt der bethaelinge genge / und geve darfhur und salldese vurss. pachtonge
angaen Martini inden winter anno soeventich. Und soe daer ennich sant an dat Spanckerschen
weertgen anschieten worde / und fhur die sall hy Otto besteecken und fhur die beesten
beseyen. Lestlich sall hy Otto des heren lantcommendurs saet nhae Martini inden winter
dorssen und der lantcommendur sall om ene reddene senden / den hy Otto die kost sall geven.
Sonder argelist dess tho urkhunde sinne deser cedula twee alleens van woerde tho woerde
luidende gemaect / mit einer hant geschreven / wuych den ander doer die literen A B C D
gesneden / daer ieder eine van ontfhange heeft.

3 van 4 Origineel deel 1-2

4 van 4 Origineel deel 2-2

3378-3

Bijlage 9

1 van 3 Vertaling

Nass. Dom. inv. 3378 – 6

1597 pachtcedule het goet te Laer

Op conditien nabeschreven heeft die Eerwerdige Edel en gestrenger heer Jacob Tats van Amerongen lantcommendeur der Balyen to Utrecht Duytsches Oerdens als comendeur to Dieren voer syn streng to ende syn nakomelingen verpacht dat alinge erve unde guet geheiten t goet to Laer mit alle sin tobehoeren, so dat gelegen is by der kercken to Spanckeren, mit noch een weyde oder wertgen als Henrick Fermens verleden jaren gebruickt, by welcke noch een stuckken weydlants wesen sal behorende in die pastory to Spanckeren to weyden ende niet to seeijen off to hoeyen Arndt Thoniss ses jaere lanck ingaende in Martini inder wijnter: te wetten dat Arndt voersch idt hogelandt samen niet uitgesondert seeyen ende bouwen sal wel naberlick ende behoerlick drie jaere lang op die vierde garff ende volgende drie jaeren ter dardergarve. Item dat leege oder kleylandt sal Arndt vursch. bowen ende seeyen drie jaeren voer irst, dat die lantheer hebben sal twee deel ende die pechter drie deel, unde die leste drie jaeren sal die pechter die helfft ende die lantheer die helffte hebben. Ende is beschreven, dat die landtheer van hoege landt jaerlix den tiendt voerstuenien sal die ses jaeren lang geduerende ende die pechter sal jaerlix dat gewas van elcken stuck irst in den berch fueren waer to als oick to dorssen die landtheer een redener schicken sall ende loanen die int saet helpt infueren ende dorssen, des sal die pechter ehm die kost geven. Item noch sal Arndt pechter alst circeljaer is betalen acht aelde groeten. Item sal utbestheiden int irste jaer, alle jaer eenen vesten twee off driejaerigen teendschap wel geven op Sanct Jacobs dach ende jaerlix op Martini vier paer hoender, noch jaerlix een rundt voeren alst die landtheer gesumet. Noch sal Arndt pechter van den landtheer soeven haemel onderhaelden, buten des landtheers kost. Oeck sal pechter huys, berch, ende schaepschot dackdicht ende wantdicht haelden alst geleverd is. Item is verspraecken, dat pechter niet meer holts tsy groff oder struyckholt genieten sal, dan tot der vrachten noedich is. Item pechter sal geen mest opt landt brengen, dan die geplact is, oick geen hoochlandt meer aennamen oder mesten, als des landtheers landt: und sal na omganck der ses jaeren geen mestrecht oder enigerhande bewrecht to tendieren oder hebben. Item die pechter sal idt lege landt verdeylen ende een dardendeel begaden mit wijntersaet een dardendeel mit somersaet ende een dardendeel somerwaeren na behoer. Ende sal jaerlix voer huis hof ende weyde betalen drieundviertich gulden stuck van twijlich stuver jaerlix op Martini inden wynter, doch voer kersmis wal betaelen ende pechter sal schuldich wesen jaerlix eenmael mit geladen wagen to Arnem to vaeren tot behoeff des landtheren. Item noch is insonderheit bescheiden, dat so vern pechter in enige dese puncten gebrecklick viele ende die so niet achterfolchden, sal hy syne jaeren verbraecken hebben ende die landtheer sal hem mogen ontsetten sonder to doen erstadung van mest oder bowrecht, alleits sonder argelist. In getuchenis der waerheit sinne deser cedulen nae eynes inhalts geschreven und dorch woerden Domino illuminatio mea ut der anderen gesneden, daerna yder partye ontfangen heeft een cedula. Hier sinne aver ende aen gewesst als wijnkoepsluiden Gerloch Noerdinck ende Cornelis van Mekere actu Dieren den 23 Novebris Anno van Christs geboert duisent vyffhondert soeven undenegentich.

Jacob Taets van Ameronghen
Landcomenduer

Arndt tonis merck

Cornelis van Mekerens merck

Gerloch noerdincks merck

2 van 3

- 39 -

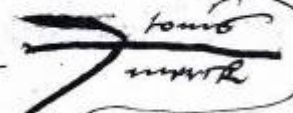
Bijlage 9

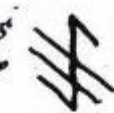
3 van 3

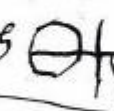
poesthu sal niet enge comen vromen te... met wijntjes vast
 van Dardandrolmit somersast in van Dardandrol stoken waren na besom. Ende
 sal ianclie wone dings loft in woyde betalen dierundelictig guldene stiek
 van twyterf dunnor ianclie op Martini inden woyden, doch wone kersmes veel
 besom. Ende poesthu sal schuldig wesen ianclie rannart mit guldene wagen
 te Arminy te woyden tot besom. Dits landstroom. Item noch is insommesant besom
 dan, dat so wone poesthu in winge dese punden gebruyckelick wike in die so niet
 arstefolghen, sal sy sijn ianclie verbraycken soeken, in die landstroom sal sijn
 inoghen outsetten sijn te dome rustadon van mast adre. Corwepelt, Alste / en
 Dits Angelt. In geirfandis der waerheit sijn enen Cradibus dits sijn in
 halto gesirfandis vint dits worden doring illuminatio nra ut dits ande
 van gesirfandis, darsin yder partje ontfangen sijn van dits. Heer
 sijn dits in een geirfandis als wijntjes binden Corlof stordint in Corw
 besom dits in dits dan 23 Novembis Anno van sijn geirfandis dits dits
 woytsonder somer vromen dits.

Jacobus Ameronghen
 Landdrost

J. Lamberti de Calmeide
 parre ~~de~~ te Meyn
 dertus 6 dits dits van Martini
 dits dits dits dits dits
 dits dits dits dits dits
 dits dits dits dits dits

Awndt toud
 markt

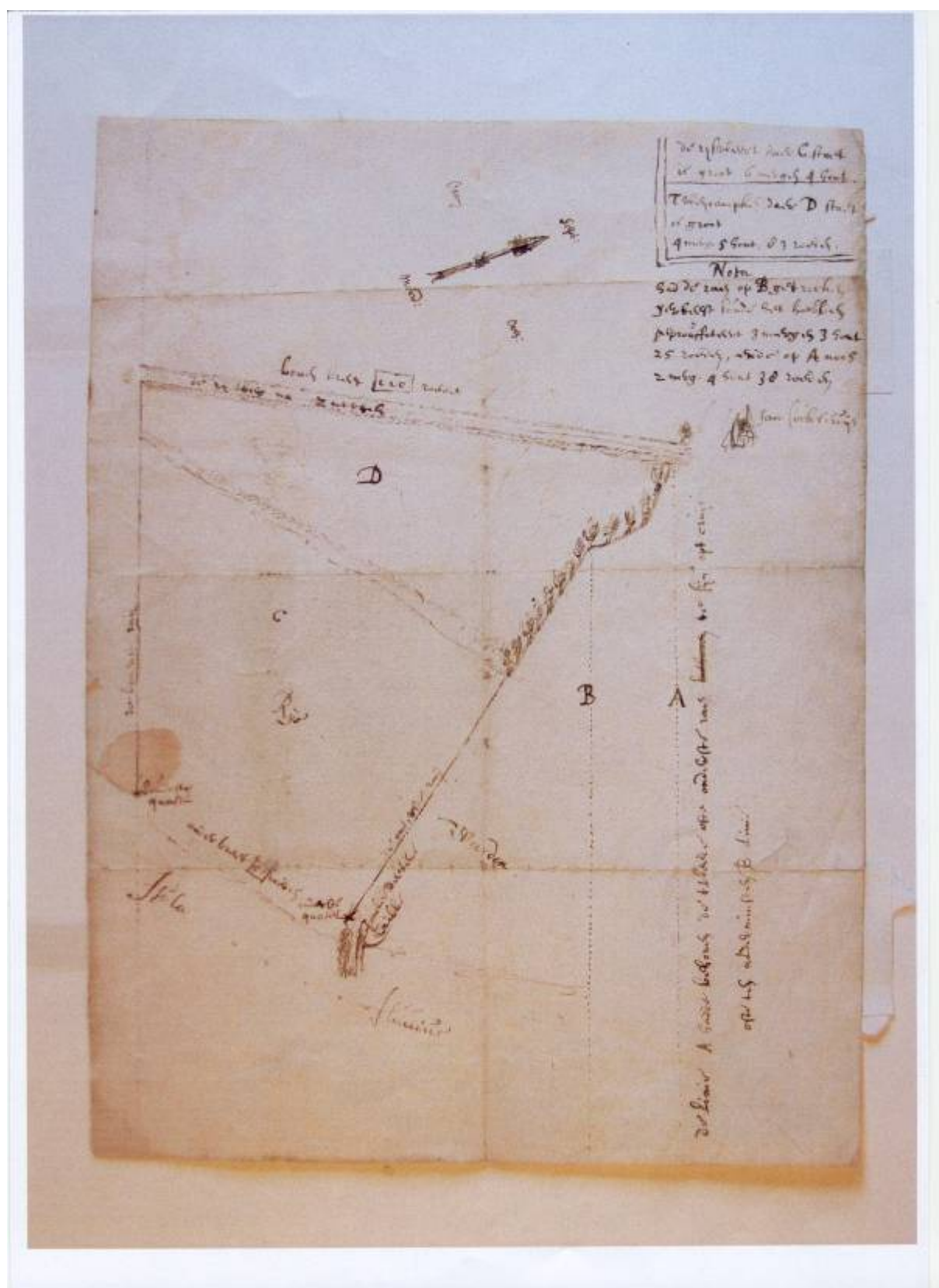
Corwels kersmes
 van Mo markt.

Corlof noordint
 markt

DAMINA illuminatio nra

Bijlage 10

1 van 2

2 van 2

Bijlage 11

1 van 4 Vertaling deel 1-2

Nass. Dom. inv. 3378 – 5

1603 Pachtcedule van Armdts toniss toe Spanckeren van t goedt Laeres

Op Condiitiën ende Vorwaerden hier nabeschreven heeft die Eerweerdige, Strenghe, Edele ende erensfeste Jacop Taets van Amerongen lantcomanduir der Ballien tot Utrechts Duitsch ordens ende comanduir tot Dieren sich uthgedaen ende verpacht sin alinge erve ende goets genompt idt Laer mit syne tobehoren gelegen by d kereke tot Spanckeren, daertoe noch een weijde ofte weertken upde Isselle gelegen mit noch een stucxke weijlands gehorende in die pastorie tot Spanckeren toe weijden ende nyet toe seijen ofte t moegen hoeijen Arndt thoniss den tijts van ses jaern lanck op Martini neestcomende angaenden thoe weten dat Arndt Toniss vorss goede toeversicht sal draegen dat sine beesten ofte oeck ennige andere biesten den here in sin jonge lotts ofte bepaelen twich gene schaede en geschiet / dat hoege landt nyet utheestondert bouwen mest ende seijen toe gerechter tijdt, daarvan die lantheer sal hebben den tienden voir uthende daertoe die darde garve / Item dat leege ofte kleijlandt sal Arndt toniss vorss bouwen toe gerechten tijt daer van die lantheer sal hebben die helffte / ind sal Arndt Toniss gehalden zin sins lantheer saet ofte korn van den ierst inden bergh toe vueren, voir ende aleer dat gene dat sine daer sal moegen uthaelen / daertoe die lantheer eenen diender sal schicken die t swud korn sal helpen invueren die Arndt die kost geve sal, ende ombtrents Lambertj sal die lantheer ennich mes t korn und die reste nae Martinj moegen laeten dorschen daertoe Arndt toniss niet sin volk allen behulp sullen doen nae Meyers recht, te weten Arndt sal den dorscher die kost geven ende die lantheer sal hem loonen / edoch ofte it gebueren dorch krich ofte orloch (duss ind nijen en verhaept) soe mach die lantheer voor Martinj soe geringe dat ingevuert is wail affdorsche laeten / ind sal Arndt Tonnis jaerlicx geven voir huis ende hof met die weijde die somma van vier ende veertich Karolus guldens van twintich stuivers 't stuck gerekent / daer van op Martini a D 1604 dat ierste jaer pachts sal verschijnen edoch op karsmisse daer nae volgende mail betaelt toe sullen sijn / daertoe sal Arndt betaalen die pacht vant stuccken weijlands gehorende in die pastorie tot Spanckeren / mit noch te alle schrickeljaeren tweten na alle vier jaere acht olde groten tot knijngeldt dat die wiltforster ontfanckt / oeck sal Arndt toniss sijne voorss pachtjaeren geduerende idt huiss, berch mit idt schaepschott dackdicht ende wantdicht onderhouden allet nae Meijers recht / ende Arndt tonis sal jaerlicx nijen medt holts genieten dan tot sinen wrechtonge nodich / in oft gevele dat Arndt toniss bij mit desste pachtjarn ind here verstorme als oock int leste jaer als op Martinj zine pachtjarn zin geexporient / sal hie wis Petri daer nae die lande die beynaen zin mooche toeseijen dat stroe sal opt goet blieven dan des pechteen anpaerten wes idt saet weerdich iss sal bij twee omptijegen mans worde gewuerdiert, dat selve hem bijd lantheer ofte bijd navolgen pechten betaelt sal worden alsoe dan hie alsdan van geen meerden mestrecht hen sal bestroiden inden baene vorss pachtpesnungh sal Arndt toniss noch jaerlicx zijne lantheer geve eene vette twae osse drijarig tienthalvige op Jacobij geven ende op Martini vier paer hounder ende des swynters een hunt voideren (*hond voederen*) tot gesumedes lantheer daertoe sal noch Arnt syne lantheer soeven hamels onderhouden. Opt hoge landt sal die pechter geen mest brengen dan die geplact en is / oeck geen hoge landt mee moege anneme noch meste dan sins lantheer landt / idt leege lant sal hie ud dardendeel saijen met winterkorn dat and dardendeel mit zomerkorn ende dat darde dardendeel nae behoir zomervaren. Ende by alsoe van dat Arndt toniss in einige desse vorss puncten versumich worde bevonden soes al hie sine vorss pachtjaren verbraecken hebben ind die lantheer sal eene anderen moegen verpachten inde vergeldonge van ennich mesrecht sonder argelist ende sin hier van gemaect twee cedulen

Bijlage 11

2 van 4 Vertaling deel 2-2

mit die letters A B C D E F van anden gesneden daer van die lantheer de eene ende Arndt
toniss dande ontfangen hebn. Orconde desen by onss onderteickent Actum ind jaere onss s
heere duijsent ses hondert ende drie opten een ende twintichste dach septembris //

Jacob Taets van Ameronghen Lanndtcom.

Arndt tonis merck

3 van 4 Origineel deel 1-2

- 45 -

4 van 4 Origineel deel 2-2

Заслужаю сд Amerongson
Lamington 92

And the fourth with

Bijlage 12

1 van 2 Vertaling

Nass. Dom. inv. 3378 – 1

1612 Huur cedula van percelen lants toecomende joffr Anna Noordighen uyt
haer goet ten Laer

Op Condiitiën ende Forwaerden hier onder versacht heeft de ed. Erentrijcke Joffr Anna Noordings weduwe wijlen Johan Berner, in pacht uthgedaen ende volgens verpachtet negen jaren nae den anderen volgende, een parcell landes uth haer goet ten Laer, int ambt van Rhede, kerspel van Spanckeren ende in Dierender Enck gelegen, aen de Eddele Erentfeste ende mannaftun heren, heer Dederick Muilert kommanduer des huis Dieren, Duits heer des doorluchtigen Ordens Malthe, hetwelcke perceell landes gelegen is bij den petercellie acker in den ampte ende buirtschap voorss. Ende dat voor al sulcken koom sijn E: ende mannaftun uth haer goet bovengenoempthe pretenderen ende the vorderen hebben ende sall dese pacht sijn begin ende anvanck geven toekompstigen Martini deses jaers duisent ses hondert ende twelff, ende so voorts die voornoemde pacht jaren duiren: sonder alle arch off list sijn in oirkonde der waerheyt dese cedula twee alleens luidende bij haer E: ende mannaftun ten beiden sijden beteickent, ende met eigener handt onders. Ende durch A B C ut den anderen gesneden

Actum den 4 septembris des jaers 1612 olden stijl

Bijlage 12

2 van 2 Origineel

[illegible]

amst norden
vidin hamer

Bijlage 13

1 van 2 Vertaling

Nassausse Domeinraad inv. nr. 3374

Opschrift Memorie vant huys tot Spanckeren, anno 1624 21sten maie

Den 21sten may heeft meester Rijck Willemsen Timmerman the Dieren aengenoomen ende neemt aen mits deesen op te maecken ende timmeren op sijnen cost het huys van Jan Hendricksen tot Spanckeren ende daer te richten soo dat behoort in alles tot stikken van goeden luyden hem dus verstaende welcke sijns voorss westen sall van dreye gebout lichter en voor affgelaeten well verstaende dat elck gebout wijt weesen sallen binnens wercx, 15 voet het geheele huys binnens wercx 24 voet breed op die diel ende d'uuytlaeten dier beneffens elx breed negen voet lanck het geheele huys ontrent 54 ofte 56 maet voet affgerapt voorts naer proporsie en eysen vant werck waer toe den Commanduer hem sal leverens alle nootwendige materialen en dat mits dat de voorss meester Rijck sal hebben nae het voltrecken des wercx voorss ende weder niet d'somme van drie ende dertich caroli gul(dens) ter 20 ss(tuyver) het stuck, een vat cleyen biers ofte drye gul(dens) daer voor. Item voor de meyboom noch dertich ss(tuyver). Aldus geaccordeert ende overcoomen..... met een commanduer van Rhenen ter presentie Johans van Berchen den 20sten aff bouen. In Re..steder waerheyt hebben parthyen den brieve onderteickent

Wilhelm van Winssen R.
Commanduer tot Rhenen

Dit merck by Rijck Willemsen

D.O

Timmerman geser.

Hier op gegevens tien hande van den timmerman voorss d'somme van vijffthien gul(dens) In minderinge van de voorgemelte pen(ningen) ter presentie Johan van Berchen den 22ste may 1624 noch betaelen tien Rycx voors tot volle betalinge deses soo van arbeids loon aen bier en bedongen meyboom esame van 22 pond 10 ss(tuyver) den 22ste gbris 1624 op Dieren

Bijlage 13

2 van 2 Origineel

[illegible]

—Wilhelm van Witten R. dit mond 1700

Thomas Green 1853

152 0-0
 Giet op dat dat dely gauds van dy kunnend versta. Hanne
 van vuytling giel. By smidmyn-vander voochtmyn vuytling
 Wepruysen. Dagen vuytling. D. 1622
 nuot October dat dely voochtmyn vuytling vuytling
 dely. De vuytling vuytling vuytling vuytling
 Hanne vuytling vuytling vuytling vuytling 1622 op duren

Bijlage 14

1 van 2 Vertaling

Nassause d. invt. 3409 foto 100-249

Wij Gerrit Everwijn ende Jacob Kempinck in qualithijt als geerfden in Veluwen zoom doen cont ende aertificieren mits desen dat voir ons in qualithijt als boven gecompareerd ende erschenen sijn Frederick Haeck ende Aeltien ten Berghe eheluyden metsgaders Wendela Haecks wed. van wijlen burgermeester Adriaen Bueckevoort geessisteert midt oer E. soon Johan Bueckevoort t vor haer selven, ende mede in name van haere samptlijcke kinderen und hebben voor haer ende oeren erven volgens erfwisselinge gevallen tegens het goet Laer in Spanckeren gelegen, ten erflicken behoeren van sijn hoocht Willem Hendrick bij der gratien Godes prince van Orange ende sijn hoochts naecomelingen getransporteert endt gecedeert gelijk die selve transportieren ende cedieren bij desen eecker erve ende goet Verengoet geheten toe leen werdende gehouden van den Furstendom Gelre bestaende het leen in huijsstede, hoff boomgaert mette weijde genaemt die spijck, welcke leenplicht als oock den vijftichste mindere off meerdere penningen sijn hoocht aenneempt aff te maecken ende d allodiale goederen onder t selve goet gehorende bestaen in navolgende partijen van landen ten eersten dat brede saijlant aen de straet neffens den heeren camp twee stucken een stuck naest Jan van Genens huys een stuck bij Pamerens huys toe samentient vrij drie stucken aen den moelenberg, twee tient vrij ende het eene geeft tient, een stuck genoemt die bijl met die putkuijll tientbaer Een stuck in den alden Dieren omtrent die meule aen den harderwijcker wegh, een deel ende drie schaeren met sijn aencleven voorts die gront in Dierender Bosch die gerechtichheijt van schaepstrade ende schaepsdrift, ende ses schaeren in de Zoerense heese, dat kercken maetien onder Ellecummer brueck voorts met alle recht en gerechtichheijt nadien hebben comparanten voor haer ende oeren erven op t voornoemde getransporteerde erve vertichens gedaen gelijk in Veluwen Zoom gewoon te geschieden belovende t selve in maeten voorss te wachten ende te waeren als erfcoops recht is, nu ende ten allen tijden, onder verbant van haere personen ende goederen, in waerheijts oirconde van t gene voorss dese bij ons geerfden neffens onse ende der transportanten onderteickening met onse zegelen becrachtiged actum den 22 Febr: 1658

Frederick Haeck acit ten Barch
Wendl. Haecks weduwe
Joh Bueckevoort
Gerrit Everwijn
Jacob Keminck

(erfwissel = ruiling van ontroerend goed)

(cederen = afstand doen van)

(wachten en waeren : beide woorden kunnen 'bewaken', 'in het oog houden', of 'behoeden' betekenen)

(vertichen = het opgeven van het recht op iets)

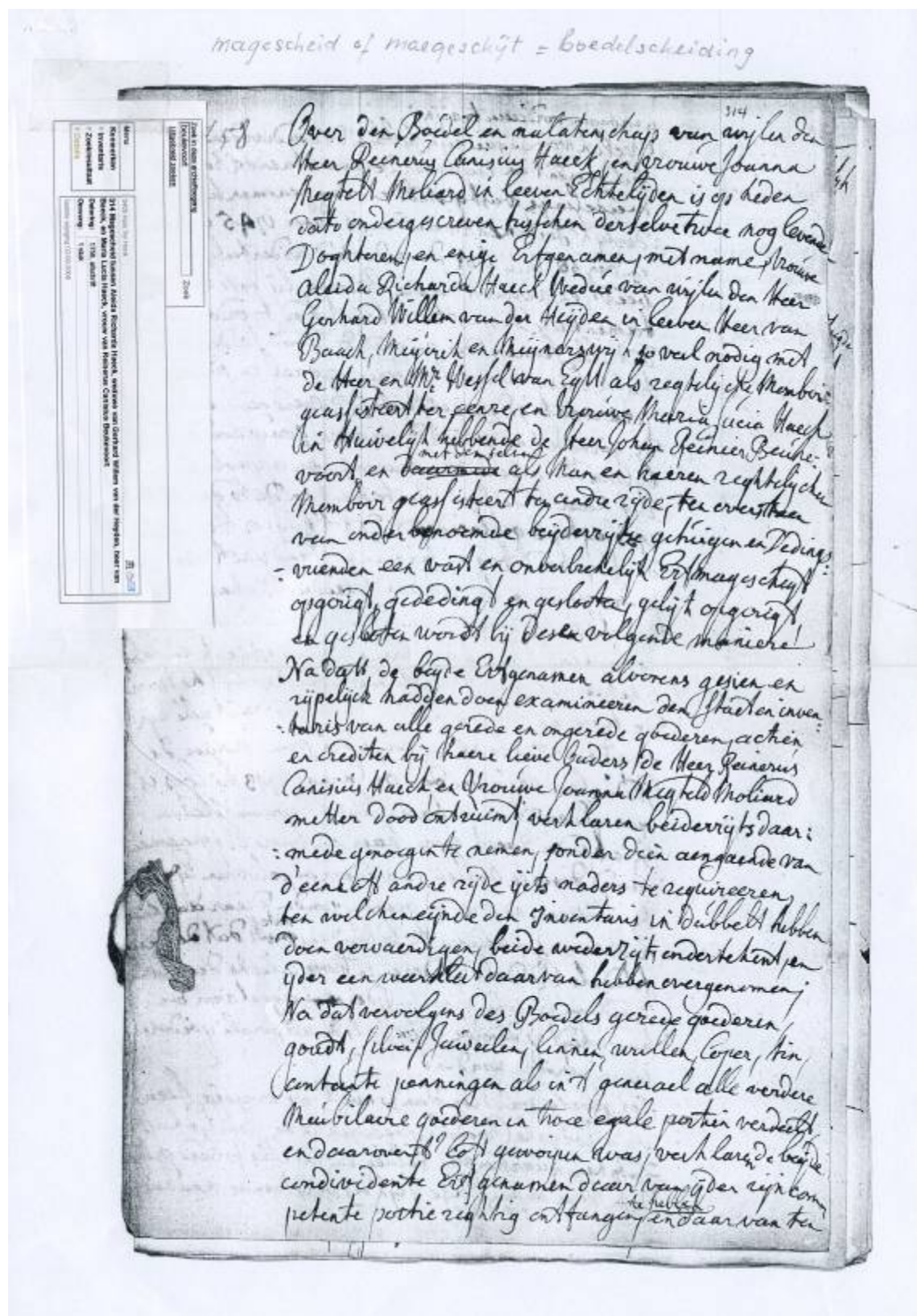
Bijlage 14

2 van 2 Origineel

Het origineel is op dit moment nog niet beschikbaar.

Bijlage 15

1 van 12

genoeg doen traag.
 Welck voorgegaan zijn hebben de condicenten het
 fundament en rechtsnoer der aanslaend Boedels
 verdeeling vastgesteld en aangenomen naar be-
 dertelyk Testament van den 31 Junij 1745 g.aken
 en den 30 Mij 1751 door de condicenten g.apsen
 heeft, en vermits haere kinderen bij dese halft-
 tamentaire Dispositie bekeert had te ordonieren
 dat alle leenen, die zij met de doof seidencahuin
 hys en haere beide Dochters g.aael en p.oderen
 prerogative der eerstgebortte werd eelt, en bij die
 de g.elyke halftakeit daarvoor soveel worden g.apt
 bij v.ardere vernillekewinge en app.robate van
 dit haar Ouderlyk Testament en dat den 30 Mij
 1751 e.ely is g.elaidegat, dat d. huys en Havesate
 de luythout, hegen, finalen afstaad van d. e.ely van
 primogeniture bij vrouwe Alida Richarda Haec
 de oudste dochter overa. l. sende worden g.aken,
 so verklaert vrouwe Maria Lucia Haech en d. e.
 Edeheer, de heer Johan Geinier Beukhevoord het v.oor
 de huys en Havesate de luythout met alle zyn
 e.ely en haebekeren, g.elyk die van vrouwe de
 Medie van Munster den 23 Januar 1743 bij loep is
 g.acquiesceert, aan haere lyster vrouwe Alida
 Richarda Haech voor haer en haere E. l. genamen
 v.ragt deses en vollen onwiederr. o. g.elyken E. l. genamen
 te dederen en over te g.eyen sende daer aan e.ely
 e.ely voor sig v.eyden te behouden ^{mits} dat de v.eyden
 feugale Boedels Goederen in twee g.elyke deelen
 deelt, en by condicenten i. der g.elyken de
 ha. l. ch. i. g.elyk op deselve wijze, als de allodiale goederen
 sullen g.aken worden.
 Ter g.elyke van dier dan so v.ell de overige leen
 als allodiale Boedels goederen in de g.elyke hap
 Zutphen, Quarten van Veluen en in Alpe. l. and g.elyk
 door twee onpartijdige s. i. g.elyk des verstaende n. a. n. d. i. g.

ndanten tot
2 Broeders
en haar be
45 g. hken
the g. cappe
dese haken

ordonneren
londen en hien
en penderen
ellen bij de
vonden g. d.
mobatie van
to den 18 de
en havesate
en de op van
Richarda Haec
en g. d. hken

Hech en d. d.
wordt het woor
met alle rijn
vrouwe de
3 bij loep is
ne Aleida
E. f. g. name
E. f. g. name
dear dan en
dat de v. d.
he de d. d.
d. d. d. d.
iale g. d. d.

zeijde een
p. d. d. d.
e. f. d. d.
de n. d. d.

opgenomen en vervolgens in dato den 24 October
in by onder eides Oblatie van in t Besonderen schrift
getuigen, oock dese goederen nevens des Boudels
Obligatien na beste wettens chaps in twee equalen
partien zijnde verzeelt, so welken een derzenden
na vervolgende bij derrijke zijpe examinatie
met die tascatiervolle g. d. d. neemen, en dien
volgens over de twee partien gelyk die ~~aan de g. d. d.~~
tascatiervolle sub L. A. en B. w. d. g. d. d. g. d. d.
mits g. d. d. en de rijn staende Obligatien L. A.
geworpen hebbende, so rijn aan vrouwe Aleida
Richarda Haech onder de letter A. toegevallen
de navolgende goederen en Obligatien.

In de Heerlychkeijt Di. Dam.

Een Akker bij Haren
Donkers in pag. volgens bevestigende

45 — i —

Een Akker bij Gerrit Van den Heu

550 — i —

Een Akker in de Bredens tijtbaer

370 — i —

J. Bos, parck bij Willem Bernin

400 — i —

tijtbaer met de rijn g. d. d.

Fredrik Othershuys op de Grond van

300 — i —

den Graet van den Berg met een

akker

552 — i —

Een Weide t. Looslag in gebruik

530 — i —

bij de peppelgrave

Een Baas passie bij de rijn h. d.

600 — i —

met t. d. d. d. d. d. d. d. d. d.

Een Huis t. d. d. d. d. d. d. d. d. d.

3750 — i —

sehe Veld de peppelgrave genaemt

zijnde tijtbaer

207 — i —

Beuridemanen Hoens p. d. d. d.

met t. d. d. d. d. d. d. d. d. d.

Een Akker t. d. d. d. d. d. d. d. d. d.

een ander spiche t. d. d. d. d. d. d.

and. n. d. d. d. d. d. d. d. d. d.

de peppelgrave

Een wijfje in pacht bij Gerrit den Docter	200—i—
Een Weide de Pothoese	3300—i—
Een goed en Erve den Hoff te Lool met zijn onderhorige Landeryen	6075—i—
Sammerelag groot twee buisen bepost met zijn Heijsters, elshol en knechtwilligen	400—i—
Een stuk Brouw land Others Duffen	45—i—
Een Akker bij Dichtshoff tijtbaer met een ander akker, en een huijs	400—i—
Plaats in t Dap van Diden	400—i—
Een Akker bij Gerrit van Arnden groot 259 Roeden	125—i—
Een Akker aan den bergweg bij Willem Hartje groot 300 Roeden	320—i—
Een Akker aan de Weems traet een weinig tijtbaer groot 220 Roeden	115—i—
Een huijs en hof by Gerrit van Diden	200—i—
Een tijtbaer huijs fven Akkers	450—i—
Olbergen.	
Een stuk Brouw land de spiech genaemt groot 1000 Roeden	5075—i—
Een stuk Brouw land de Dapen groot 1000 Roeden	768—15—
Baronije Van Jathuin.	
Een wijde met de vooth aan den Rijk groot 10 Mergen voormaels in pacht bij Gelquind	5625—i—
Een Camp tegen de vooth Mouch horster Matje den hof boom gaerd en vervallen huijs groot een Mergen	250—i—

0-i-	Twee deiden in een wijde 2 Boomslag	500-i-
0-i-	Een Wijde 4 Gyselaer slag groot	612-io-
15-i-	3 Mergen 1 hond	
0-i-	Een flich Boerwland Jan Mayers	
15-i-	drufften met de wijde grond groot	450-i-
0-i-	een mergen	
15-i-	Angelo.	
00-i-	Het Goed en Erve Gueghell met een	
15-i-	leen eagen en onderhorig fandeijen	
00-i-	rijde een gering aan de Vorstelycke	6098-i-
25-i-	Abteij van Elten	
20-i-	Een Wijde de Ensbly trouw Mergen	712-io-
15-i-	groot	
00-i-	Het Goed den Doll rijde twee laeing	
25-i-	het Zuyphusen rechte	2207-io-
20-i-	Een Wijde de Jaal groot 6 Mergen	
15-i-	aftecho den felle gupden met Helle	
00-i-	stuijers 1 guers lant 1 geestelijke	
150-i-	Recht aangevonden Heer D. Van Eijs	1400-i-
00-i-	welch op de baratie was verijde	
150-i-	De hal fcheijde van een Wijde 10	
075-i-	Ghoor groot 10 1 gehul 6 Mergen 1 hond	762-io-
768-15-	Een Wijde de groote Boerhart	
075-i-	groot 10 Mergen	2575-i-
768-15-	Een flich Boerwland den Hei	
075-i-	101 gaarden groot 2 Mergen 2 hond	300-i-
150-i-	Dreent.	
075-i-	Een flich Boerwland op Jan	
150-i-	Aelberts Campen twee driefjes	100-i-
075-i-	Een flich Boerw- en Weij Land	
150-i-	den Bollinch groot 2 Mergen	450-i-
250-i-		

Eldenke	
Een stuk Brouw land in Eldenke vets groot 2 1/2 Mergen	655-10-
Een Akker maals bops de Hoijmarkt groot 4 Mergen Akker	5564-:-
Mergelo	
1 Eene Cuijpers plaet met zijn onder- kerige funderingen en hout gewafer	4401-:-
Quartier Van Veluen	
1 Vijen goed met zijn toebehooren in Eerbeek gelegen	2275-i-
1 Goed tot Dreijen bij Arnhem gehuiscert met zijn hout gewafer	5600-i-
Clapstand	
1 goed de Dals Skeer aan de Hout- te Cleef afgestoken de fceuplig- tigheyt	2200-i-
Den fanteam s een stuk Brouw land bij Heusen	200-i-
1 goed Van Oelen	5700-i-
Obligatien	
Een Obligatie tot lasten van Oeten Van Meunster de dato den 22 Jun: 1700 groot	5400-:-
Obligatie tot lasten van Meunster van Thaeler van den 21 May 1751	5025-i-
Obligatie tot lasten van Gerrit van Meunster vanden 17 April 1693	800-:-

Bijlage 15

7 van 12

Obbligatie tot lasten van vrouw van Kerfel van den 4 Aug. 1746 —	600—i—	en
Obbligatie tot lasten van Hendrich Jenrich vanden 4 May 1756 —	400—i—	del
Obbligatie tot lasten van Kathoni Jeligen veld van den 26 Jan. 1729 —	100—i—	
Obbligatie tot lasten van Reunis van Kerfel van den 11 May 1701 —	300—i—	
Obbligatie tot lasten van Hendrich Heijrich van den 6 Jun. 1756 —	100—i—	
Obbligatie tot lasten van Catha- rina Bruijnsd. Wed. van Peter van Munster —	900—i—	
Obbligatie tot lasten van Mevrouw vanden Engelenborg van den 3 April 1715 —	600—i—	
Waarlijk tot Juss Clement de gencie des veld B. —	65007—15	
Maecht & selve veld —	175—15	
Ende aan Vrouwe Maria Lucia Maecht in Huwelijck hebbende de Heer Johan Reinter Bruijnsd. onder den deth. Baangchomen de gavelgende quaden ende Obbligaten.	65179—8	
Rhaa en Olboegen.		
Het goud en Eze de kleine finch. hant met zijn aben dependen- Een stuk Bruijnsd. van de goud & de Een stuk Bruijnsd. van de goud & de	9295—i—	
522—i—		

Een fluch Boru land de loersmate groot seven Mergen 207 Rod	2500—i—
Een fluch Boru land de Meersmate groot 3 Mergen	1100—i—
Een Weide den d'vberich groot 6 Mergen	5835—i—
Een Weide den Bijfencamp groot 7 Mergen	2600—i—
Een Weide de goede Gepe groot 7 Mergen fconpving ten Dufherse rechten	3825—i—
Een Akkermaelslof den fcheff	578—i—
Baronijc Van Lathum	
Een Ede Herberts Hofstede genaemt	5482—ss—
Een fluch Boru land op den Doert in de Meeren met een kuyje van Besfelich boebehoude groot 5 Mergen	525—i—
Een fluch Boru land de Berich hertte mate groot 5 Mergen tiphan	825—i—
Een Weide de Cueltjes 2 Mergen	450—i—
Bosmans Weide	475—i—
Angelo.	
T goed ende Erve t Roen goed met aijn Boru- en Weide-landen fheerboerig aan den Wijse oudt hell	54855—
Een wijde t verdel aangekopt voor	5200—i—

Bijlage 15

9 van 12

2500—i—	Drent	De halpshuy van Haeghs luyshuy hoff, Campijen luyshuy —	600—i—	en del
1100—i—		Een stuk Boerwland de Joddenlo groot 2 Merqu huyshuy en een aan		
1835—i—		den huyse Kestel —	700—i—	
2600—i—		Hoerik		
		Een Meijde 4 fapnersmunt 2 Merq ^{stb}	650—i—	
3825—i—		Een Agheromacht bop de Beijersmunt	1338—iv—	
578—i—		groot 3 Merq ^{stb} —		
		Quartier Van Veluen		
		Een goed en ruwe 4 faer in span faer met 4 quai de aronden toerbeert	8420—i—	
1482—js—		Reijsland		
		Stin luy goed de Hord in Weel	15650—i—	
125—i—		Een stuk Boerwland de Veld slagen in de Lijmers —	350—i—	
925—i—		Obligatien.		
150—i—		Een portie in een geverstigde Obliga: tie tot lasten van den Hore grave van den Bergh —	1300—i—	
175—i—		Een Obligatie tot lasten van Peter van Munster van den 20 Meent 1733	1000—i—	
955—		Een Obligatie tot lasten van Wuyba Brant van den 30 Meent 1730	800—i—	
07—i—		Een Obligatie tot lasten van den selven van den 7 Jun: 1708	600—i—	
		Een Obligatie tot lasten van Jan de Laack van den 11 Febr: 1736	400—i—	

Obligatie tot lasten van Reinier Blomendaal van den 6 Jan. 1735	325 - -
Obligatie tot lasten van Jacob Boei: : boep van den 3 April 1731	300 - -
Obligatie tot lasten van den Notaris Wantenac van den 5 Oct. 1732	450 - -
Obligatie tot lasten van Gerrit Luthers van den 20 Julij 1734	400 - -
Obligatie tot lasten van Gerrit Luthers van den 6 Mij 1732	600 - -
beloofte tot B. een som van afgeschoten tot de Dren. supplement aanst.	6351 - - 171 - -
Blijft A. selve als A. overige	6179 - 8 -

Dat die goederen en effecten gelijk
 oock de Obligatie bij desen geex:
 primeert en verordent aan hantne
 Eijgenaren sullen overgaan met
 de pachten en renten ~~desen~~ begin:
 nende met ghi des afgelopen
 jaers 1700 seven en 19 Mij. blijvende
 de pachten en renten van die bij
 verwallen in t gemeen reving alle
 restanten tot desen Brædel gehorende
 Gelijk oock bij de condicanten in t gemeen oer:
 blyven alle de ongereede so. Feudale als Allodiale
 goederen en effecten deses Brædels, welke sijn
 in de Provinciën van Holland en Wierp, mit goederen
 in de Nederbetuwe als elders bevinden, als oock de
 nog overhoofte Huysen en Boeren in de Stad van
 Doesburg, nevens de obligatie bij desen niet geex:
 primeert en geput geëert, vervolgens de lasten en
 lasten aan den nog niet afgevoeren Brædel van wijlen

125 — i —

300 — i —

150 — i —

00 — i —

00 — i —

51 — i —

71 — i —

79 — 8 —

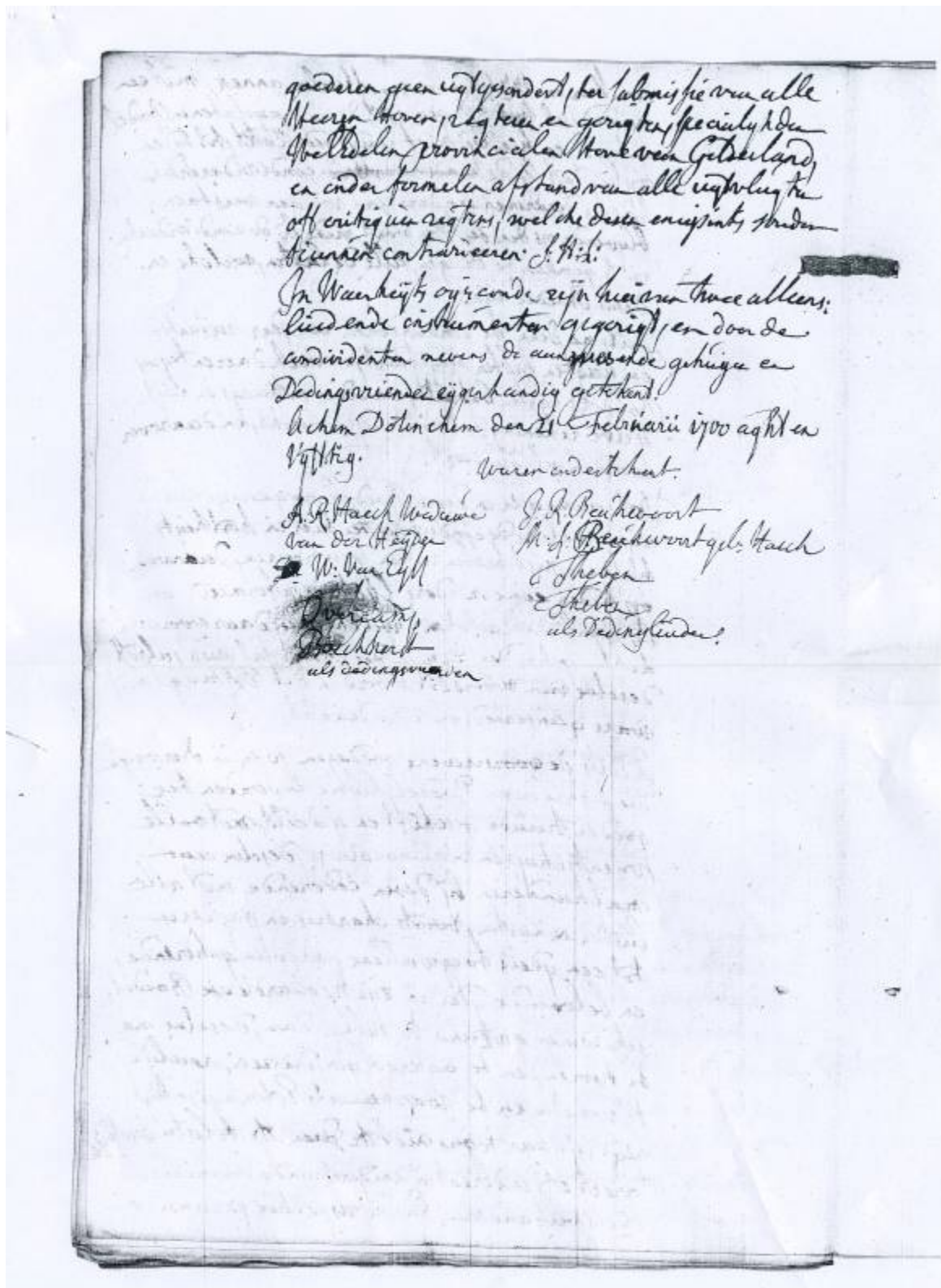
een oer.
 Allodiale
 che sich
 mit guden
 s doch de
 had van
 niet geen.
 iustien
 in wijlen

den heer en Mrs. Willem van Steenlandt, met een
 woord, al heeft het geen tot desen nagelaten Boedel
 gehoord, en heeft niet is niet geschiedt, dat hij
 wijlen dat hij de ~~condemnerende~~ condempnerende
 listers dedenver anders sal worden verstaen
 blyvende op den selften voet mede bij de condempnerende
 in te gemeen te dragen alle de lasten, welcke in
 desen Boedel zijn.

Dat, na dien de condempnerende en yder restanten
 en pasten hebben gelykheid, en ook daeren tegens
 Boedels lasten betaelt, van dien ontsteking en yst:
 gave rekening sul worden gelykheid, en daerover
 worden gelykheid.

Dat, aangezien in desen Boedel nog enige lasten
 zijn, welcke de condempnerende hier in de hant
 hebben niet hebben willen specificeren, daerom
 op heden eenen nadere lijst is gelykheid, en
 is hi hi hi en getuend, welcke hi hi daer voor sul
 hebben gehoord, en men die cracht sul zijn, sulst
 deselve van woord tot woord in dit Erfmageschijft
 ware gelykheid en yst geschiedt.

Alles de voorscrevene goederen, so en in dien voege
 die sich in desen Boedel hebben bevonden ter
 goeder trouwe geschild en gelykheid, met volle
 vrientichap en vergenoginge, deselve een
 mal handeren bij desen cederende met alle
 listen en lasten, voorts chartres en papieren
 tot een yder toegewallene parcellen gehorende,
 en belovende yder in zijn bequard dese Boedel
 scheidinge gestand te sulen doen, deselve na
 te komen, en te achtervolgen, die hi hi hi hi
 te waqen en te waqen als Erfmageschijfts
 recht is, daer tegens niet te doen of belaten geschild
 word of indriet in eniger hande manieren
 onderverband van hunne respectue personen en

Bijlage 16

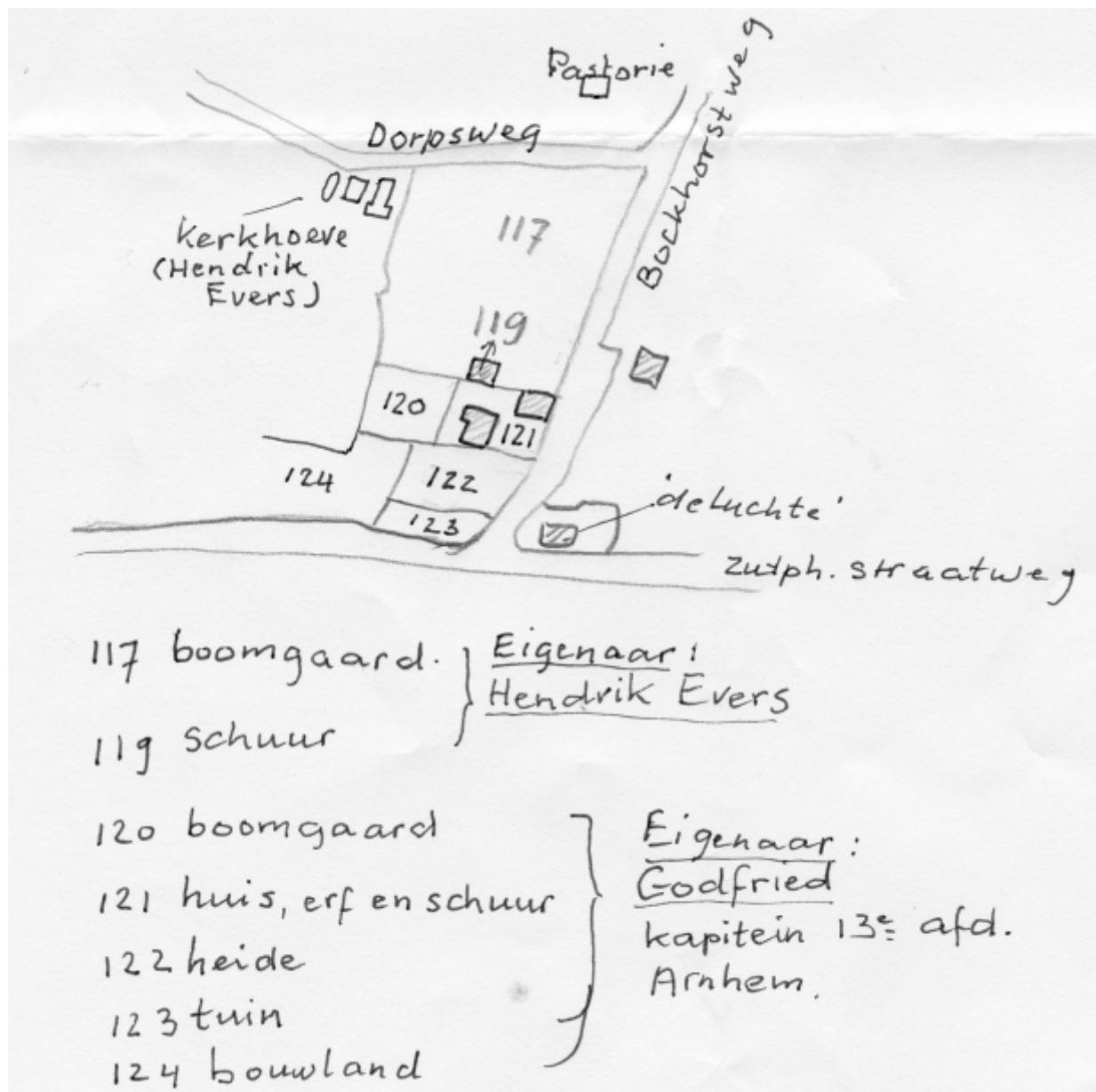

Fragment van de zgn. Hottinger atlas uit 1775, Hofstede De Groote Laar is door pijl aangegeven.

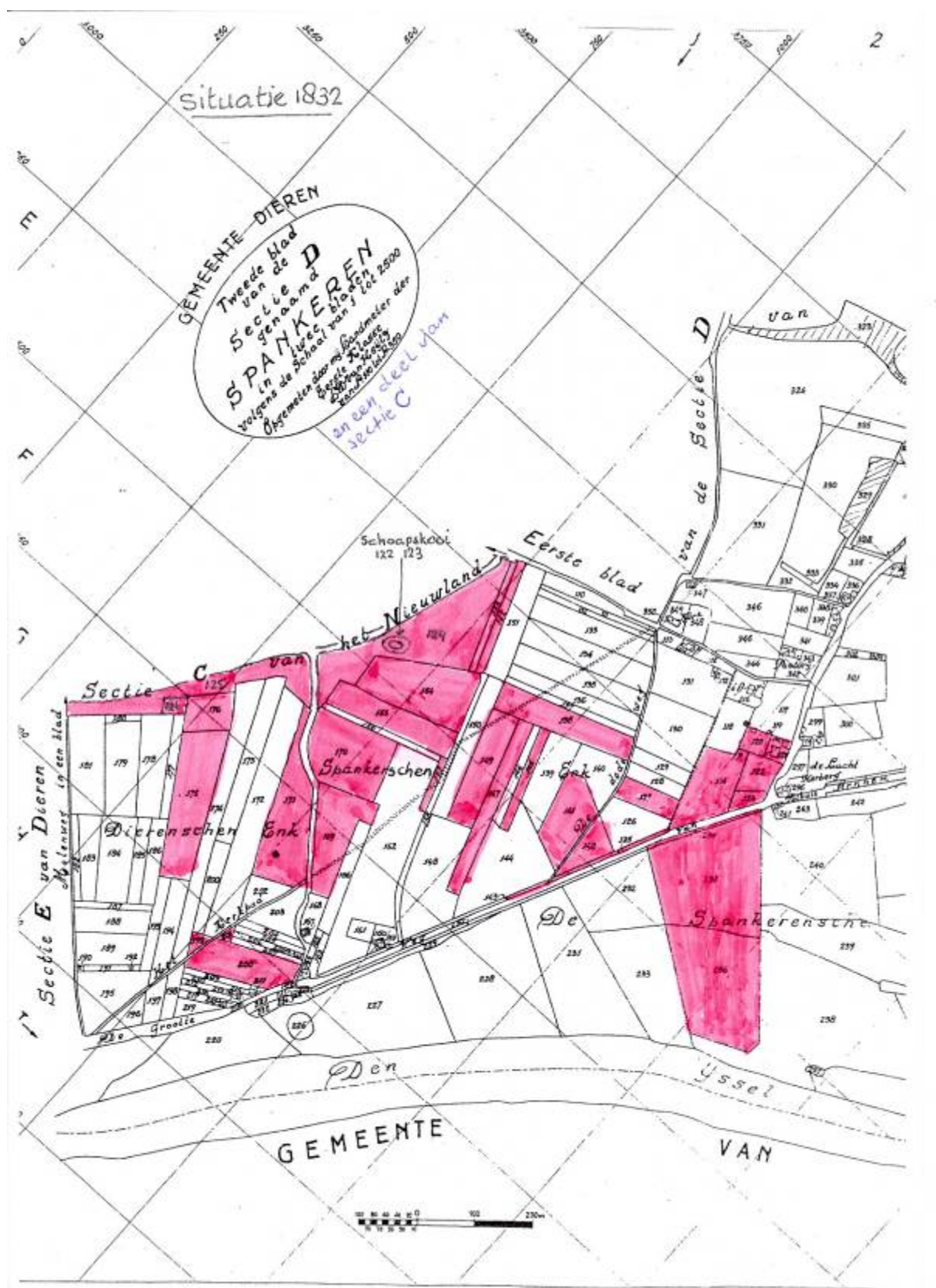
Bijlage 17

Bijlage 18

Bijlage 19

Bijlage 20

1 van 2

Mr. F.G.R.H. van Lilaar - Europa morgen

pagina 1 van 2

Mr. F.G.R.H. van Lilaar

Katholieke rechter uit Amersfoort, die minister van Justitie werd in het liberale kabinet-Van Bosse/Fock. Werd vooral bekend door het tot stand brengen van een wet tot afschaffing van de doodstraf en schafte ook de schavotstraf af. Na zijn ministerschap keerde hij terug naar de rechterlijke macht. Kleinzoon van een lid van de Nationale Vergadering uit 1796.

[liberaal](#)

in de periode 1868-1871: minister

Inhoud

1. [personalia](#)
2. [partij/stroming](#)
3. [loopbaan](#)
4. [opleiding](#)
5. [activiteiten](#)
6. [wetenswaardigheden](#)
7. [publicaties/bronnen](#)
8. [familie/gezin](#)

personalia

geboorteplaats en -datum

Amersfoort, 9 november 1823

overlijdensplaats en -datum

's-Gravenhage, 23 april 1889

levensbeschouwing

Rooms-Katholiek

partij/stroming

stroming(en)

liberaal

loopbaan

- advocaat te Amersfoort, van 1847 tot 1853
- lid gemeenteraad van Amersfoort, vanaf 27 april 1852
- substituut-Griffier Arrondissementsrechtbank te Amersfoort, van 29 april 1853 tot 1855
- substituut-Griffier Provinciaal Gerechtshof te Haarlem, van 10 mei 1855 tot september 1866
- raadsheer Provinciaal Gerechtshof te Haarlem, van 3 september 1866 tot 4 juni 1868
- minister van Justitie, van 4 juni 1868 tot 4 januari 1871
- minister voor de Zaken der Rooms-Katholieke Eredienst, van 4 juni 1868 tot 29 juli 1868 (departement opgeheven)
- raadsheer Gerechtshof te Amsterdam, van 1 januari 1876 tot mei 1878
- raadsheer Gerechtshof te 's-Gravenhage, van 23 mei 1878 tot 23 april 1889

opleiding

academische studie

- Romeins en hedendaags recht (gepromoveerd op stellingen), Hogeschool te Leiden, van 13 september 1843 tot 25 november 1847

activiteiten

als bewindspersoon (beleidsmatig)

- In juni 1870 verwierp de Tweede Kamer de considerans van het door hem verdedigde wetsvoorstel tot wijziging van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering. Dit wetsvoorstel had

<http://www.europamorgen.nl/9353000/1/j9vvhjdld5qbiyg/vg09ljbk9wt>

28-1-2010

Bijlage 20

2 van 2

Mr. F.G.R.H. van Lilaar - Europa morgen

pagina 2 van 2

- tot doel de in 1861 tot stand gekomen Wet op de rechterlijke organisatie in te voeren.
- Stelde in 1870 de Staatscommissie-De Wal in, die een ontwerp moest maken voor het Wetboek van Strafrecht

als bewindspersoon (wetgeving)

- Bracht in 1870 een wet (Stb. 56) tot afschaffing van de schavotstraf (openlijke tentoonstelling op een schavot) en van geseling tot stand
- Bracht in 1870 een wet (Stb. 162) tot afschaffing van de doodstraf tot stand. De doodstraf in het burgerlijk recht werd vervangen door een tuchthuisstraf variërend van vijf jaar tot levenslang. De straf kon ook worden omgezet in gevangenisstraf. In het militair strafrecht werd de doodstraf in vredetijd en voor misdrijven niet voor de vijand gepleegd afgeschaft. De doodstraf door de strop werd vervangen door een tuchthuisstraf variërend van vijf tot vijftientig jaar en die door de kogel door kruiwagenstraf (plaatsing in een militaire strafgevangenis met dwangarbeid) van vijf tot vijftien jaar.

wetenswaardigheden

uit de privésfeer

Zijn vader was grondeigenaar en gemeenteraadslid

woonplaats(en)/adres(sen)

Amersfoort

publicaties/bronnen

literatuur/documentatie

Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek, deel VIII, 1047

Biografisch Woordenboek(en)

[biografie](#) opgenomen in het Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek

familie/gezin

huwelijk/samenlevingsvorm

gehuwd, 20 juni 1850

echtgeno(o)t(e)/partner

Th.I.H. Thijssen, Theresia Isabella Hubertha

kinderen

2 zonen en 2 dochters

vader

Th.J. van Lilaar, Theodorus Joannes

geboorteplaats en/of -datum

Amersfoort, 31 juli 1781

moeder

F.J.H. Bueckevoort, Frederika Josepha Henriëtte

geboorteplaats en/of -datum

Doesburg, 23 juni 1794

familierelaties

Kleinzoon van [F.J. van Lilaar](#), lid Eerste Nationale Vergadering

Bijlage 21

1 van 6

Verklaring tot monument (2003)

Uit: Redengevende beschrijving, de basis van aanwijzing tot monument.
Gemeente Rheden 16 april 2003.

Omschrijving:

Bouwtype: Hallehuisboerderij.

Bouwstijl: Overgangsarchitectuur, invloeden van.

Historie en ligging:

Het pand is gebouwd (**note:** Uit origineel bouwbestek blijkt: herbouwd na brandschade, met gebruikmaking van nog overeind staande muren en herbruikbare materialen) op een oudere bouwplaats die reeds aangegeven is op het in 1817 ingemeten kadastraal minuutplan van 1832. De eigenaar van het toen op het perceel staande gebouw was een zekere Godfried, kapitein 13de afdeling te Arnhem. Hofstede De Groote Laar vormt een sterk beeldbepalend element aan de Bockhorstweg komende van de Zutphensestraatweg.

Stedenbouwkundige waarde:

- Vanwege de ligging in de as van de Bockhorstweg komende van de Zutphensestraatweg. Hofstede De Groote Laar vormt als zodanig een sterk beeldbepalend element aan deze zijde van het dorp en is als zodanig van belang voor het aanzicht van het historische dorpsbeeld.
- Het pand vormt een onderdeel van de historisch gegroeide waardevolle kern van het dorp Spankeren en is van belang voor de instandhouding van deze waarden. De nabij de kern van het dorp Spankeren gelegen boerderij verwijst nog naar het in oorsprong agrarische karakter van Spankeren.

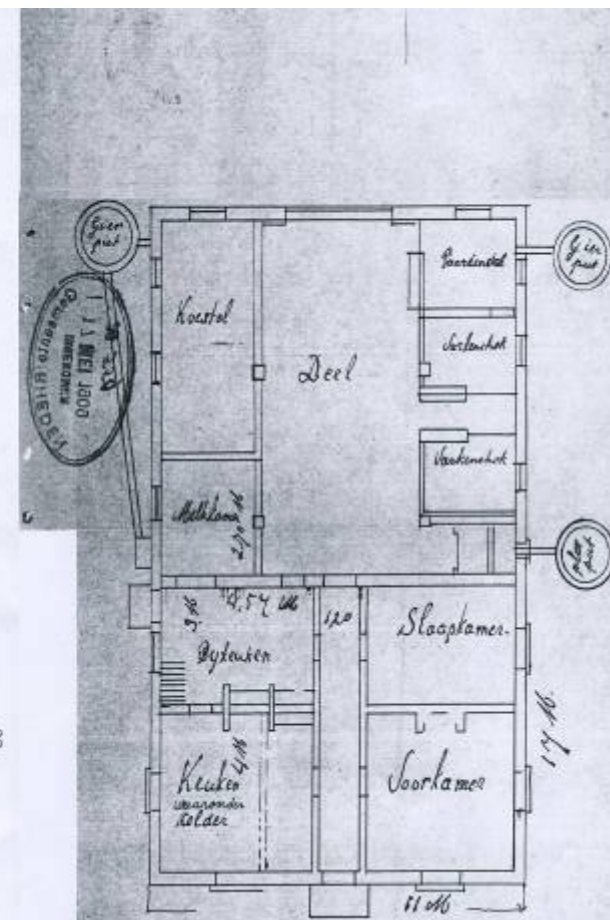
Architectuurhistorische waarde:

- Omwille van de gaaf bewaarde hoofdvorm, de detaillering en het materiaalgebruik. Karakteristiek voor het pand is de in de gemeente Rheden weinig bij boerderijen uit deze periode voorkomende bepleistering van de gevels, met rollagen in schoon metselwerk die typerend zijn voor de overgangsarchitectuur uit de jaren rond 1900.
- als een goed voorbeeld van een eenvoudige kleine hallenhuisboerderij, laat negentiende of vroeg twintigste eeuw.

Cultuurhistorische waarde:

- Als voormalig onderdeel van landgoed De Bockhorst, waaraan het pand van 1912 tot 2003 in historische en economische zin verbonden was.

2 van 6

3 van 6

Spankenschweg

De Secretaris.

het lichte, en over waarden
 na 26 f. Thapubbruct
 58 de menschen op de bouwen
 zijn woonhuis te spankern
 Graaf - Grondwerf.
 het terein van waarden grond te
 vullen, en uit van rietten met
 henzand transplantie vullen hem
 blijft het 50 ells hul
 de fondseering uit groene het op
 vullen bodem en aan stamper met
 zuiver henzand de teleren grond
 welk 2 ells uit groen kan reede
 worden gebruikt.

De aanleg van buiken muren en
 2 1/2 steen. 80 ells breedte pijl
 de binnen muren 2 steen aanleg
 en 60 breedte pijl al de buiken
 muren van 1 steen als muur een
 binnen brand gevel
 de andere binnen muren van
 en 1 1/2 steen in kalk mortel
 vloeren van een reining tegels
 verder verlaten Kalkkist van
 mitscheuring Kalksteen en
 het pand van 1 steen haldaken
 van op het voren huis gestoken
 en op het achteren huis stroomdekt
 het gebouwen huis afreken met
 gronland en schelp kalk.
 als muur de schoorsteen
 luren de kam van gevel
 bogen van Kalksteen over grond
 als muur en band - verken
 al het metsel werk met de
 voren wat het een goed werkt
 he voort de 3 prutten naar prius
 en Gienprutten diep 2 20 ells
 wij 1 20 ells van hand steen een
 waterdicht op luren

Persell Timmer meek

de Konijn bijt en 10 x 15. Binnen
 11 maanden 10 x 3. 1/2 jaar Konijn 130 bij
 120. 1/2 jaar Konijn 300 bij 90
 alken binnen Konijn 10 x 12 met 4 cellen deuren
 vloerlijnen en 6 1/2 x 14 met deelen 2 1/2 x 20
 de balkvloer 8 x 18. Zelfde 10 1/2 geset
 gebinten achthuis schijden 22 x 22
 schakken 22, 28. 1/2 jaar 15 x 15.
 1/2 jaar 5 x 12. met latten 10 x 2
 aan de schakken deuren 120 bij 100
 1 paar acht deuren laag 300 bij 240
 meubelen Schouwmeesters bekennen kracht
 en voren schakken 400 x 100
 en 2 en wat verder het in gaande
 afwerking behoud

Smids meek

alder. 1/2 jaar 10 x 10. 1/2 jaar 10 x 10.
 1/2 jaar 10 x 10. 1/2 jaar 10 x 10.

Wat verzoek uit te voeren
 in de grond meek.
 het geheel uit de voren verlopen
 genoege der gemeente verandering

J. de Schouwmeester

Burgemeester

Behoort bij schrijven van Burgemeester
 en Wethouders van RHEDEN van

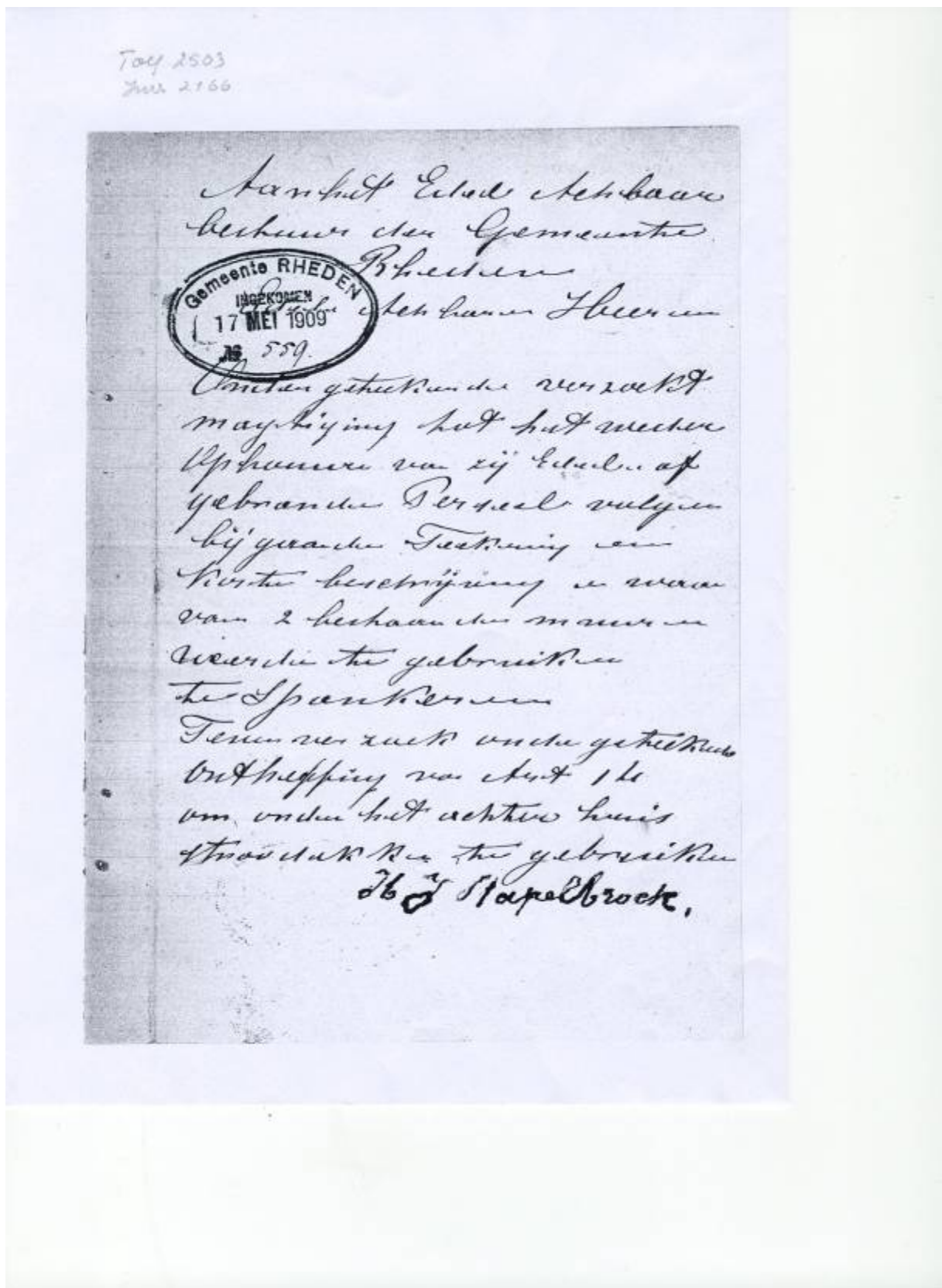
den 28 Mei 1909 No. 11/559

De Secretaris

J. de Lang Lovetse

Bijlage 21

6 van 6

Bijlage 22

1 van 4

REDENGEVENDE BESCHRIJVING

SPANKEREN, BOCKHORSTWEG 1 RHESP.004

gemeente	: RHEDEN	
postcode + plaats	: 6956 CA SPANKEREN	
straat + huisnr.	: Bockhorstweg 1	Behoort bij besluit van
naam object	:	Burgemeester en Wethouders
thema	: Oude linten	van Rheden d.d. 16 APR 2003
		Nr. R03336-3310
bescherming	: Gemeentelijk monument	de Secretaris,
eigenaar/gebruiker(s)	: zie vervolgblad	
kadastrale gegevens	: zie vervolgblad	
oorspr. functie	: Boerderij	
huidige functie	: Woonhuis	
bouwjaar	: XIXd/XXa?	
architect	: Onbekend	
bouwtype	: Hallehuisboerderij	
bouwstijl	: Overgangsarchitectuur, invloeden van	
beschrijver	: drs R.J.A. Crols	
datum beschr.	: 21-12-1992 (aanpassing 20-10-1999)	
datum foto	: 30-11-1992	
neg. nr.	: RCRH1700 - 04	
bronnen	Brief d.d. 12-08-1999 van dhr P.J. van de Kastele namens Beleggingsmaatschappij gericht aan de gemeente Rheden Kadastrale atlas gemeente Rheden 1832, Gemeente Dieren, tweede blad sectie D genaamd Spankeren, nr.121, uitgave Oudheidkundige Kring Rheden-Rozendaal, De Steeg 1970.	

Historie en ligging:

Aan de westzijde van de Bockhorstweg, nabij de Zutphensestraatweg gelegen, kleine laat negentiende of vroeg twintigste eeuwse hallehuisboerderij. Het pand is een onderdeel van het bezit van de Beleggingsmaatschappij De Bockhorst waardoor het pand sedert 1912 in historische en economische zin verbonden is met het landgoed De Bockhorst. Het pand is gebouwd op een oudere bouwplaats die reeds aangegeven is op het in 1817 ingemeten kadastraal minuutplan van 1832. De eigenaar van het toen op het perceel staande gebouw was een zekere Godfried, kapitein 13de afdeling te Amhem. De boerderij vormt een sterk beeldbepalend element aan de Bockhorstweg komende van de Zutphensestraatweg.

Plattegrond en opbouw:

Het gepleisterde pand is gebouwd op een rechthoekige plattegrond en heeft één bouwlaag onder een zadeldak gedekt met gesmoorde Hollandse pannen. Zowel de voorgevel als de achtergevel worden afgesloten door geprofileerde windveren waarbij in de geveltop van de voorgevel tevens een sierspantje met een eenvoudige makelaar is aangebracht. In het linker dakschild bevindt zich een gepleisterde schoorsteen. Het pand heeft een omlopende gepleisterde plint. In alle gevels bevinden zich smeedijzeren muurankers tussen de begane grond en de zolderverdieping. Het merendeel van de vensters heeft aan weerszijden opgeklampte luiken.

Voorgevel:

De door een puntgevel afgesloten voorgevel is symmetrisch ingedeeld en heeft drie traveeën. Alle vensters, alsmede de ingangsdeur worden afgesloten door een blind segmentboogje. Ter hoogte van de bovendorpels van de ramen bevindt zich een rollaag die zich voortzet in de van gepleisterde sluitstenen voorziene segmentboogjes boven de vensters. De smallere middentravee bevat een eenvoudige deur met een enkelruits van kathedraalglas voorzien bovenlicht. Voor de deur bevindt zich een bakstenen stoep. In de topgevel bevindt zich ter hoogte van de ingang een niet-oorspronkelijk 6-ruits stolpraam. De traveeën aan weerszijden van de middentravee zijn ieder voorzien van een 6-ruits schuifraam waarvan de twee bovenste ruiten voorzien zijn van kathedraalglas.

Linker zijgevel:

Deze heeft in de linker gevelhelft heeft van links naar rechts gezien een getoogd ijzeren stalraampje met een roedenverdeling, een ingehakt venster, en een venster met een 4-ruits raam. In het midden bevindt zich een niet-oorspronkelijke deur. Rechts van deze deur bevindt zich een licht getoogd venster met een 12-ruits schuifraam. Uiterst rechts bevindt zich een rechtgesloten venster met een 6-ruits schuifraam als in de voorgevel. Onder het venster is

een kelderlicht aangebracht.

Achtergevel:

De symmetrisch ingedeelde achtergevel heeft in het midden getoogde dubbele deeldeuren met aan weerszijden een klein rondboog venster met een ijzeren meerruits stalraampje. Zowel uiterst links als uiterst rechts bevindt zich een getoogde staldeur. In geveltop is een klein rond venster met een ijzeren meerruits stalraampje aangebracht.

Rechter zijgevel:

Deze gevel heeft links twee rechtgesloten vensters met 6-ruits schuiframen. Rechts hiervan bevindt zich een klein ingehakt venstertje. Hiernaast bevinden zich twee mestdeurtjes met een ijzeren 4-ruits bovenlicht. Geheel rechts bevindt zich een rondboog venster met een ijzeren meerruits stalraampje

Reden van plaatsing:

Het pand bezit stedenbouwkundige waarde:

- vanwege de ligging in de as van de Bockhorstweg komende van de Zutphensestraatweg. De voormalige boerderij vormt als zodanig een sterk beeldbepalend element aan deze zijde van het dorp en is als zodanig van belang voor het aanzicht van het historische dorpsbeeld.
- het pand vormt een onderdeel van de historisch gegroeide cultuurhistorisch waardevolle kern van het dorp Spankeren en is van belang voor de instandhouding van deze waarden. De nabij de kern van het dorp Spankeren gelegen boerderij verwijst nog naar het in oorsprong agrarische karakter van Spankeren.

Het pand bezit architectuurhistorische waarde:

- omwille van de gaaf bewaarde hoofdvorm, de detaillering en het materiaalgebruik. Karakteristiek voor het pand is de in de gemeente Rheden weinig bij boerderijen uit deze periode voorkomende bepleistering van de gevels met rollagen in schoon metselwerk die typerend voor de overgangsarchitectuur uit de jaren rond 1900.
- als een goed voorbeeld van een eenvoudige, laat negentiende of vroeg twintigste eeuwse kleine hallehuisboerderij.

Het pand bezit cultuurhistorische waarde:

- als onderdeel van het bezit van de Beleggingsmaatschappij De Bockhorst waardoor het pand sedert 1912 in historische en economische zin verbonden is met het landgoed De Bockhorst.

Voldoet aan de basisnormen a en b alsmede aan de meerwaarden 1b, 1d, 2a, 2b en 3c. Op

Bijlage 22

4 van 4

